

Utjecaj medija na komunikaciju između djece rane i predškolske dobi i njihovih roditelja

Juričić, Nataša

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:432431>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-20**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

NATAŠA JURIČIĆ
DIPLOMSKI RAD

UTJECAJ MEDIJA NA
KOMUNIKACIJU IZMEĐU DJECE
RANE I PREDŠKOLSKE DOBI I
NJIHOVIH RODITELJA

Zagreb, rujan, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ
(Zagreb)

PREDMET: Dijete, odgojitelj, roditelji, mediji

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Nataša Juričić, univ. bacc. praesc. educ

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Utjecaj medija na komunikaciju
između djece rane i predškolske dobi i njihovih roditelja

MENTORICA: doc. dr. sc. Lana Ciboci

Zagreb, rujan, 2019.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	
Sažetak	
Summary	
UVOD	1
1. Dijete u suvremenoj obitelji.....	2
2. Komunikacija unutar obitelji	3
2.1. <i>Ozračje unutar obitelji</i>	5
2.2. <i>Interpersonalna komunikacija</i>	6
2.3. <i>Važnost zadovoljavanja djetetovih potreba</i>	7
2.4. <i>Igra</i>	8
3. Mediji u životima djece rane i predškolske dobi.....	10
3.1. <i>Dvostruka uloga medija u odgojno-obrazovnom procesu</i> 12	
3.1.1. <i>Pozitivna obilježja medija</i>	12
3.1.2. <i>Negativna obilježja medija</i>	14
4. Medijska pismenost	16
4.1. <i>Medijska pismenost djece</i>	16
4.2. <i>Medijska pismenost roditelja</i>	17
5. Mediji i djeca rane i predškolske dobi.....	19
5.1. <i>Razvojne osobine djece od rođenja do šeste godine</i>	22
5.2. <i>Medijske navike djece</i>	23
5.3. <i>Dobne oznake za djecu</i>	25
5.4. <i>Roditeljima djece rane i predškolske dobi</i>	26
6. Metodologija istraživanja	27
6.1. <i>Rezultati istraživanja i rasprava</i>	28
6.2. <i>Zaključci istraživanja</i>	41
ZAKLJUČAK	43
LITERATURA	45

PRILOZI	49
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	52

Sažetak

Istraživanja pokazuju da 90,2% roditelja djece predškolske dobi svakodnevno koristi medije, dok 98,8% roditelja tvrdi da njihova djeca koriste neku vrstu medija (Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2014). Time se uočava važna uloga medija u životima suvremenih obitelji te se potvrđuje činjenica da mediji privlače pažnju djece i odraslih nudeći mnoštvo informativnih, edukativnih i zabavnih sadržaja što utječe na komunikacijske odnose unutar obitelji, a korištenje medija postaje dio odgojno-obrazovnog procesa djeteta. Istraživanja provedena u Hrvatskoj (Ilišin, 2003; Trstenjak, 2006; Miliša, 2007; 2008, prema Tolić, 2013) sugeriraju da je s djecom potrebno razgovarati o onome što su čula i vidjela kako bi im se pomoglo shvatiti moralnu pouku i narav sadržaja koji se nudi jer samo 10-15% djece razgovara s roditeljima o tome što su gledala, slušala ili pročitala (Košir, Zgrabljčić, Ranfl, 1999, prema Tolić, 2013). Rezultati istraživanja provedenog za potrebe ovoga rada pokazali su koliko vremena roditelji provode s medijima, a koliko s djecom, koje medije djeca najčešće koriste, razloge zbog kojih roditelji djeci nude medije, ograničavaju i razgovaraju li roditelji s djecom o medijskim sadržajima. Rezultati su također pokazali da djeca svakodnevno koriste medije, a roditelji smatraju da se njihovim korištenjem može utjecati na razvijanje komunikacijskih odnosa s djecom.

Ključne riječi: mediji, komunikacija, dijete rane i predškolske dobi, roditelji

Summary

Research shows that 90.2% of parents of preschool children use media daily, while 98.8% of parents claim that their children use some type of media (Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2015). This highlights the important role of the media in the lives of contemporary families, proves the fact that media attracts attention of children and adults while offering lots of informative, educational and entertaining content which affects communicational relations within the family, and media usage becomes the part of child's educational process. Research conducted in Croatia (Ilišin, 2003; Trstenjak, 2006; Miliša, 2007; 2008, according to Tolić, 2013) suggests that communication with children on what they have heard or seen is a must so we can help them realize the moral message and nature of the offered content because just 10-15% of children talk to parents about what they see, hear or read (Košir, Zgrabljic, Ranfl, 1999, according to Tolić, 2013). The results of a study conducted for the purposes of this paper have shown how much time parents spend with media and how much with children, which media children use the most, reasons why parents offer media to children, and whether parents restrict and talk to their children about media content. The results also show that children use media daily and parents think that their usage can affect the development of communicational relations with children.

Key words: media, communication, children of early age and preschoolers, parents

UVOD

Od samog rođenja, najčešće plaćem, dijete ima potrebu komunicirati s ljudima iz svog okruženja, a ta se potreba nastavlja i dalje tijekom života kada postane govorno aktivno. Komunikacija je jedan od najvažnijih puteva prema osobnom razvoju svakog člana obitelji. Roditelji kao primarni odgojitelji svoje djece imaju zadaću odgojiti sretno i zadovoljno dijete, a pritom veliku i važnu ulogu imaju komunikacijski odnosi koje roditelji ostvaruju sa svojim djetetom. Djeca su od rođenja usmjerena na druge ljude, uživaju u interakciji s njima, njihovom dodiru, mirisu, licu i glasu (Ljubešić, 2012). Današnje društvo u kojem živimo uvjetuje užurbanost, nedostatak vremena, naglasak na brze učinke, a ne na kvalitetu što rezultira površnošću međuljudskih odnosa, osobito obiteljskih. Obitelj je najstarija, najprirodnija i djetetu najvažnija institucija, prvo okruženje s kojim se susreće, a razvijanje dobrih navika započinje upravo u obiteljskom okruženju. U borbi za vlastitom egzistencijom, pod utjecajem i pritiskom društvenog okruženja, roditelji sve manje imaju vremena za odgoj i razvoj kvalitetnih komunikacijskih odnosa sa svojim djetetom. Stoga tu ulogu sve više preuzimaju mediji kojima su djeca danas okružena od najranije dobi. Mediji su sastavni dio života djece, imaju veliku i važnu ulogu u djetetovu razvoju. Možemo reći da su oni saveznici roditeljima u odgoju i obrazovanju djeteta. Crtani filmovi, slikovnice, televizijske emisije, videoigre i društvene mreže nude brojne mogućnosti oblikovanja djetetove ličnosti, utječu na komunikaciju unutar obitelji, a o medijskoj pismenosti roditelja ovisi njihovo svrsishodno korištenje u odgoju i obrazovanju djeteta.

Ovaj diplomski rad sastoji se od dva dijela: teorijskog i istraživačkog. U teorijskom dijelu analizirat će se i kritički raspravljati o dosadašnjim spoznajama o utjecaju medija na djecu, osobito na djecu rane i predškolske dobi, medijskoj pismenosti roditelja te razvojnim osobinama djece i važnosti igre u ranoj i predškolskoj dobi. Naglašava se i važnost obiteljskog ozračja u kojem dijete boravi, zadovoljavanja djetetovih potreba unutar obitelji i utjecaju medija na obiteljsku komunikaciju. Istraživački dio rada prikazuje istraživanje s roditeljima djece rane i predškolske dobi, a koje je usmjereno na utvrđivanje utjecaja medija na komunikaciju djece rane i predškolske dobi i njihovih roditelja. U završnom dijelu rada navedene su smjernice za roditelje kako koristiti medije kao sredstvo za poticanje i razvoj komunikacijskih odnosa s djetetom.

1. Dijete u suvremenoj obitelji

Obitelj je jedna od najstarijih ljudskih institucija, prirodno okruženje djeteta i kao takva predmet je neprestanih i brojnih rasprava. „Svaka je obitelj na svoj način različita, u mnogima od njih djeca su različite dobi, interesa i sklonosti, a i sami se roditelji razlikuju po svojim pedagoškim postupcima, interesima i sklonostima određenim odgojiteljskim pristupima, od onih strožih do onih popustljivijih“ (Labaš, 2015, str. 61). Obitelj je na mnogo načina ovisna o većoj cjelini koju nazivamo društvom, mijenja se pod utjecajem društva, transformira i prilagođava se društvenim zahtjevima i potrebama. Pod utjecajem ekonomskih kriza, nezaposlenosti, obiteljskih vrijednosti i uloga te komunikacije unutar obitelji, struktura obitelji se tijekom povijesti mijenjala. Prema Zlatku Miliši (2015) suvremena, moderna obitelj, suočena je s različitim problemima i pritiscima koji potiču razvijanje osjećaja osamljenosti kod njenih članova kao i osjećaj nemoći, nedovoljne kompetentnosti u odgoju djece i mladih. Ubrzani i stresni životni ritam uzrokovao je slabljenje društvenih veza i pogodovao nastanku brojnih egzistencijalnih problema s kojima se suočavaju današnje moderne obitelji.

„Strukturu obitelji određuje i broj njezinih članova pa u tom pogledu postoje dvije vrste obitelji: *ekstenzivna* (velika) obitelj u kojoj nekoliko generacija živi zajedno i *nuklearna* (mala) obitelj sastavljena od roditelja i djece“ (Živković, Šporer, Sekulić, 1995, prema Ilišin, Bobinac, Radin, 2001, str. 45). Društvenim utjecajem i promjenama koje su se događale današnja obitelj je sve više nuklearna, jednogeracijska.

„Današnje obitelji sve češće imaju oba zaposlena roditelja, starije roditelje, a češći su oblici života u jednoroditeljskoj obitelji ili u obiteljima u kojima je samo jedan biološki roditelj djece. Djeca odrastaju okružena s manje braće i sestara ili ostalih srodnika, a zajednički život s djedom i bakom postaje iznimka. Današnje obitelji karakteriziraju rjeđi susreti s rođacima, a veću važnost dobivaju odgajatelji u dječjim vrtićima, učitelji u školama te vršnjaci.“ (Ljubešić, 2012, prema Mališa, Marković, Brusić 2015, str. 23).

„Riječ je o suvremenoj obitelji koja se suočava s mnogobrojnim problemima: nezaposlenost, nesigurna egzistencija, porast broja razvoda brakova, nasilje u obitelji, preopterećenost poslovnim obvezama“ (Jurčević Lozančić, 2011, str. 139). U današnje vrijeme naglasak se stavlja i na medije koji su od najranije dobi prisutni u životima djece.

Prema Tončiju Trstenjaku (2006) mediji su veza kojom se postiže visok stupanj familijarnosti. Tamo gdje je medij dominantno prisutan, osobito televizija, već spomenuta nuklearna obitelj osim stvarnih članova dobiva i tzv. *virtualne* (glumci, spikeri itd.) koji utječu na njeno stanje i međusobni dijalog. Svi su oni u međusobnom dijalogu s članovima obitelji i u nju unose svoje osobitosti.

U obiteljskom okruženju dijete uči komunicirati, stječe prva iskustva, usvaja moralne vrijednosti, medijska znanja i navike, oblikuje vlastite stavove i mišljenja. Time se naglašava važnost međusobnih odnosa i komunikacije između članova obitelji. „Članovi obitelji djeluju jedni na druge, a time i na obiteljsku cjelinu“ (Jurčević Lozančić, 2011, str. 147). Važnost obitelji naglašava i Trstenjak (2006) koji kaže da obitelj ima moć, ali i odgovornost koristiti se svime što dolazi od medija u svrhu stvaranja skladnih odnosa unutar obitelji. Obitelj i odnosi članova unutar obitelji jedan su od najvažnijih čimbenika razvoja pojedinca i njegove cjelokupne ličnosti. Stvaranje kvalitetnih uvjeta za život uvelike ovisi o međusobnoj komunikaciji između članova obitelji. Ostvarivanje kvalitetnih uvjeta ovisi o učincima odraslih koji se nalaze u djetetovoj okolini, a prvi od njih su njihovi roditelji ili skrbnici.

2. Komunikacija unutar obitelji

Čovjek je izrazito komunikacijsko biće. Od samog rođenja komuniciramo sa svojom okolinom i to verbalnim i neverbalnim putem. Trstenjak (2006) kaže da je komunikacija urođena, čovjek sam bira razmjer komunikacije i objekt s kojim će komunicirati. Osnovu međuljudskih odnosa čini komunikacija dvoje ili više ljudi, odnosno tzv. interpersonalna komunikacija. Održavanje komunikacije temelji se na dvosmjernosti, odnosno na uspostavi povratne veze između sugovornika. Prvenstveno razvoj komunikacije počinje u vlastitom domu, onda se nastavlja na šire okruženje, razvija se u organizaciji odgojno obrazovnog procesa vrtića koji ima zadatak stvoriti poticajno okruženje te poticati djecu na interakcije s osobama iz svoje okoline.

Smiljana Leinert Novosel (2012) kaže da je komunikacija sredstvo pomoću kojega dvije ili više osoba razmjenjuju informacije i međusobno utječu na svoja mišljenja i ponašanja. Komunicira se razgovorom, šutnjom, čitanjem, pisanjem poruka na mobitelu ili mailu. Uglavnom primanjem i slanjem poruka nešto postizemo.

„Komunikacija unutar obitelji najkonstruktivniji je način da se razriješe eventualni nesporazumi, a istodobno i jedan od najvažnijih putova prema osobnom razvoju svakog pojedinog člana, njihovoj međusobnoj bliskosti i novoj sinergiji“ (Jurčević Lozančić, 2011, str. 148).

Rezultati istraživanja u Njemačkoj pokazuju nedostatak komunikacije unutar obitelji, a povezani su s učestalošću korištenja određenih medijskih sadržaja (Hurrelmann, 1996; 1998; 2007; Schrob, 2011, prema Tolić, 2013). Prema Igoru Kanižaju (2015) medije se sve češće proglašava krivcima za probleme u komunikaciji kako između ljudi, tako i unutar obitelji. Naglašava da sve više roditelja u Hrvatskoj primjećuje kako bez obzira na mnogobrojne mogućnosti koje nam dolaze kroz medije naša komunikacija postaje sve lošija. Sve manje vremena pronalazimo za svakodnevne susrete i razgovore unutar obitelji, a to je upravo ono što čini temelj kvalitetnog okruženja. U svome radu Mirela Tolić (2013) naglašava rezultate istraživanja u Njemačkoj koji su doveli do zaključka da veća učestalost korištenja medijskog sadržaja dovodi do smanjene komunikacije između roditelja i djeteta. Prema Zlatku Miliši (2013) suvremena društva nisu odgovorila zahtjevima odgovornoga roditeljstva, sve je manje razgovora u obitelji, ljudi žive jedni pored drugih, a ne jedni s drugima.

Anka Jurčević Lozančić (2011) ističe da naglašena orijentacija prema komunikaciji unutar suvremene obitelji dovodi do kvalitetnije skrbi za dijete. Danijel Labaš (2015) naglašava važnost komuniciranja i ostvarivanja dijaloga unutar obitelji. Ovisno o tome na koji način koristimo medije, oni nam mogu pomoći ili odmoći u razvijanju djetetovih komunikacijskih vještina. „Kada se posredstvom medija stvara komunikacija, tada korištenje medija postaje dio odgojnog procesa“ (Tolić, 2013). „Za obiteljski život posebno je negativno gledanje audiovizualnih medijskih sadržaja za vrijeme obiteljskih obroka jer ono onemogućava mnogobrojne funkcije takvog okupljanja kao što su održavanje obiteljske povezanosti, interakciju među članovima obitelji i djetetov osjećaj sigurnosti i pripadanja“ (Villegas, 2012, prema Agencija za elektroničke medije, 2016). Nedjeljka Lupis (2002) ističe da dobra komunikacija treba posjedovati vještine slušanja i promatranja drugih, pružati mogućnost prenošenja mišljenja i emocija drugima.

Temelj za uspostavljanje odnosa uzajamnog poštovanja i najbolji način na koji roditelji mogu pomoći djetetu da razvije pozitivnu sliku o sebi, prema Jurčević

Lozančić (2011), je aktivno slušanje djeteta. Oba sudionika, roditelj i dijete, trebaju imati dobre slušne vještine i aktivno sudjelovati u razmjeni informacija što dovodi do boljeg međusobnog razumijevanja. Navedene vještine se razvijaju i dio su svakodnevnog društvenog života. To potvrđuju Howard E. Sypher i James L. Applegate (1984 prema Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001) koji kažu da je za dobru komunikaciju važno da oba sudionika, roditelj i dijete, budu uključena u komunikaciju, da imaju dobre slušne vještine i da aktivno sudjeluju u razmjeni informacija. Te pretpostavke osobito su važne kad je riječ o interpersonalnoj komunikaciji djece i odraslih. U Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) govori se o važnosti komuniciranja s djecom, ključnim kompetencijama koje su djetetu važne za cjeloživotno učenje. Među ostalim, spominje se i važnost razvoja komunikacije na materinskom i na stranom jeziku, kao i razvoj digitalnih kompetencija.

Dobra komunikacija, prvenstveno između roditelja koji djeluju kao modeli djeci, prožeta je ljubavlju, iskrenošću, povjerenjem, pohvalom, brigom, pozitivnom kritikom, čistom i čvrstom komunikacijom. Takva komunikacija stvara ugodnu atmosferu i pozitivan utjecaj pa dijete koje promatra neki razgovor osjeća da je sigurno. Loša komunikacija negativno utječe na sve članove unutar obitelji, a ponajviše na djecu koja takav model preslikavaju u svoje ponašanje smatrajući to normalnim načinom komuniciranja. Komunikacijski odnosi koji vladaju unutar obitelji utječu na cjelokupno ozračje obitelji.

2.1. Ozračje unutar obitelji

Ozračje koje svakodnevno vlada u domu jako utječe na to kako će se članovi obitelji odnositi jedni prema drugima i kako će se slagati. U svakoj obitelji ozračje se ostvaruje dobrom komunikacijom među roditeljima, postavljanjem i poštivanjem dogovorenih pravila, načinom razumijevanja osobnosti svakog člana kao i zajedničkim pogledom svih članova unutar obitelji prema društvu u kojem žive. Lee Canter (2003) kaže da roditelji mogu poboljšati obiteljsko ozračje na način da pokažu djeci vlastitim primjerom kako da se ponašaju. Tamo gdje vlada pozitivna obiteljska atmosfera svaka je osoba važna, u takvoj okolini djeca usvajaju pravila po kojima će živjeti. Tu stječu samopoštovanje i samokontrolu te uče biti odgovorni i pristojni.

U takvom ozračju obitelji omogućuju djeci da odrastu i ostvare svoje potencijale, vodeći brigu o njihovu zdravlju, obrazovanju i pružajući im ljubav.

Prema Nancy Carlsson Paige (2008) postoje određeni koraci koje roditelji mogu poduzeti kako bi stvorili kvalitetno okruženje za djetetov razvoj. Smatra da bi roditelji trebali ostvarivati odnose s djetetom igrajući se s njima. Pri tome mogu koristiti medije prilagođene djetetovoj dobi. Roditelji bi trebali biti zainteresirani za djetetove aktivnosti, trebali bi pomoći djeci da istraže svoje vlastite interese i talente. Trebali bi smanjiti vrijeme koje djeca provode pred televizijom, pronaći vrijeme za zajednička druženja i razgovor, osobito o medijskim sadržajima. Postavljanjem pitanja trebali bi poticati djecu na razmišljanje o medijima i medijskim sadržajima. Također naglašava važnost poticanja djece na izražavanje osjećaja, objašnjavanja situacija kao i stvaranja zajedničkog dogovora, npr. prije odlaska u kupnju. Važno je omogućiti djeci povezivanje s prirodnim svijetom. Kako su ljudi po prirodi društvena bića, Leinert Novosel (2012) zaključuje da komuniciranje zadovoljava jednu od bitnih potreba, uključenost u zajednicu kao i postajanje njenim dijelom.

Može se zaključiti da je komunikacija, dobra ili loša, temelj razvoja svih budućih odnosa koji utječu na stvaranje ozračja unutar obitelji. Kroz komunikaciju dijete dobiva osjećaj da je uvaženo, uči izražavati osjećaje, razvija socijalizaciju, izražava svoje potrebe i želje. Kako bi se stvorili povoljni uvjeti za razvoj djetetove ličnosti, potrebno je poticati razvoj interpersonalne komunikacije.

2.2. Interpersonalna komunikacija

Ljudi imaju potrebu komunicirati, a tijekom komuniciranja dolazi do razmjene informacija, kao i boljeg upoznavanja sugovornika. Prema Ganimete Kulinxha (2010) interpersonalna komunikacija ima određene značajke i ovisi o različitim životnim iskustvima. „Interpersonalna je komunikacija interakcija ili međusobno djelovanje dviju ili više osoba licem u lice uz mogućnost trenutnog dobivanja trenutnih informacija“ (Reardon, 1998, str. 20). Pomoću interpersonalne komunikacije možemo utjecati na ponašanje onoga tko je primatelj poruke, što znači da roditelji kao primarni odgojitelji djece moraju poticati razvoj interpersonalne komunikacije kako bi mogli odgajati svoje dijete. Smatra se da interpersonalna komunikacija uključuje verbalna i neverbalna ponašanja.

Interpersonalnom komunikacijom utječemo na razvoj komunikacijskih vještina koje su važne za ostvarivanje djetetovih potreba i želja, za stvaranje prijatelja i tumačenje ponašanja (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001).

Djeca uče promatranjem, razgovaranjem, oponašanjem i doživljavanjem u prirodnim komunikacijskim situacijama. Interpersonalna komunikacija osobito se uočava u petoj ili šestoj godini kada započinje suradnja s drugima, dijete počinje raspravljati, a ne samo razgovarati (Reardon, 1998, prema Kulinxha, 2010). Kako bi dijete razvilo dobre zadovoljavajuće odnose sa svojim roditeljima, prijateljima i vršnjacima, potrebno je ustrajati na razvoju interpersonalne komunikacije s djetetom. Kathleen K. Reardon (1998) govori o važnosti komunikacije između roditelja i djece za intelektualni, osjećajni i moralni razvitak djeteta., ali i o važnosti odnosa, druženja i igranja između braće i sestara. „Dječja interpersonalna komunikacija, kao i komunikacija djece s odgojiteljicama, koristeći govor tijela, geste i ton glasa, čini davane i dobivene informacije mnogo bogatijima, jasnijima i preciznijima, što znatno pomaže u razumijevanju informacija“ (Kulinxha, 2010, str. 250).

2.3. Važnost zadovoljavanja djetetovih potreba

Važno je gledati stvari očima djece i razumjeti njihove potrebe ako im želimo pomoći da napreduju u današnjem društvu. „Djeca stječu kognitivne, emocionalne, tjelesne i društvene vještine tijekom odrastanja“ (Kolucki, Lemish, 2013, str. 15). Od samoga rođenja dijete iskazuje određene potrebe čije ispunjavanje dovodi do zadovoljnog, uspješnog i sretnog djeteta. Josipa Bašić, Boris Hudina, Nivex Koller-Trbović i Antonija Žižak (1994 prema Maleš, Milanović, Stričević, 2003) navode važnost zadovoljavanja temeljnih ljudskih potreba koje je 1985. godine postavio William Glasser. Prema Glasseru postoji pet potreba: potreba za preživljavanjem i četiri psihološke potrebe: potreba za pripadanjem (ljubavlju, sudjelovanjem, suradnjom) koju dijete ostvaruje uz majku i ostale članove svoje obitelji, potreba za moći (vladanjem, dominacijom, važnošću) koju dijete zadovoljava kada doživi da je nekome važno, potrebu za slobodom dijete ima priliku zadovoljiti ako se može igrati i izražavati, potrebu za zabavom dijete može zadovoljiti kada ima priliku s nekim se igrati, uživati ili zabavljati. Prema Nancy Carlsson Paige (2008) Jean Piaget je tijekom izlaganja svojih intelektualnih teorija o razvoju djece prepoznao da djeca imaju potrebu za zdravim društvenim odnosima kako bi prerasli u kompetentne odrasle

osobe. Carlsson Paige (2008) smatra da djeca od svojih prvih trenutaka traže odgojne odnose sa svojim skrbnicima, a snaga tih odnosa oblikuje način na koji se svako dijete razvija. Bitan graditelj kvalitetnog razvoja su pozitivni odnosi djece sa svojim roditeljima, ali i odraslima u njihovom okruženju. Povećani radni zahtjevi roditelja pridonose problemu koji djeca imaju, a to je smanjenje vremena provedenog u odnosima s roditeljima i nemogućnost zadovoljenja potrebe za pripadanjem i ljubavlju.

Ovakvim načinom življenja dijete je izloženo medijima koji uzimaju djetetovo vrijeme. Maleš, Milanović i Stričević (2003) ističu da dijete predškolske dobi od odraslih treba zaštitu i potporu. Samo djetetu naklonjene odrasle osobe u stanju su pomoći da zadovolji svoje temeljne potrebe. Djetetovi roditelji i članovi uže obitelji najbolje prepoznaju dijete, najbolje razumiju što mu treba, te znaju načine na koje će zadovoljiti djetetove potrebe. Carlsson Paige (2008) smatra da su osnovne potrebe djece u opasnosti. Potrebni su nam zakoni koji štite djecu od prisilnih medijskih sadržaja i marketinga, uključujući ograničenja oglašavanja i zabranu marketinga nasilja maloj djeci. Dok dođe do tih promjena roditelji i skrbnici mogu zauzeti aktivniji pristup koji će djecu usmjeravati na izravne međusobne interakcije i kritička promišljanja o medijskim sadržajima.

2.4. Igra

Konvencija o pravima djeteta (1989, čl. 31) kaže da djeca imaju pravo na igru. „Igra je osnova zdravog razvoja i učenja djeteta. Kroz igru djeca mogu doživjeti iskustvo koje može biti teško i zastrašujuće za njih, mogu misliti kreativno, mogu riskirati i riješiti problem.“ (Žderić, 2009, str. 32) Cjelokupno djetinjstvo obilježeno je igrom. Igrajući se dijete uči, usvaja znanja, istražuje i upoznaje svijet oko sebe. Opće poznato je da je igra najvažnija djetetova aktivnost i djetetov najvažniji posao. Igra je odličan način da se komunicira s djetetom. Igračke služe kao riječi, a igra kao komunikacija.

Torin Nuria i Bondia Nuria (2006) naglašavaju da je igra osnovna dječja djelatnost prvih osam godina života i ona je nešto više od puke zabave i razonode. Dijete se treba igrati ne samo da bi se prestalo dosađivati ili u najgorem slučaju da ne smeta odraslima, već zato da otkriva nešto novo, da uči i raste kao pojedinac. Igrajući se dijete istražuje sredinu u kojoj se nalazi, stječe vlastita iskustava, a igra postaje sredstvom spontanog učenja.

Ninoslava Pećnik i Branka Starc (2001) navode da je igra temeljna aktivnost u kojoj se iskušavaju različiti aspekti socijalnog, emocionalnog, tjelesnog i spoznajnog razvoja djeteta. Zbog svega toga izuzetno je važno da roditelji djeci omoguće slobodno vrijeme za samostalnu igru, ali i da se igraju zajedno s ostalom djecom. U početku su igre jednostavnije, a povećanjem dobi djeteta igre postaju složenije i zahtjevnije. Najvažnije u tome je da se dijete igra u društvu prijatelja, vršnjaka ili odraslih čime igra dobiva svoj potpuni zamah.

Mediji su važna sila i zbog toga zauzimaju važno mjesto u djetetovoj najvažnijoj aktivnosti - igri. Nuria i Nuria (2006) kažu da u posljednje vrijeme djecu najviše oduševljavaju videoigre, auti s daljinskim upravljačem i druge elektronske igre. One uspijevaju zaokupiti svako dijete, a uz to većina igara njeguje vrijednosti poput natjecateljskog duha, borbe i nasilja kao vodilje do uspjeha. Tako se dijete samo suočava sa strojem, bez razgovora, komunikacije, bez doticaja s vršnjacima. Međutim, danas tržište nudi izvanredne igre simulacija i strategije koje uvelike pomažu u razvoju djece, a napravljene su i igre koje uključuju istovremeno igranje više igrača što dovodi do suzbijanja osamljenosti i razvoja socijalizacije. Koristeći medije djeca mogu razviti zajedničke igre poput igranja računalnih igara, ali vrlo brzo djeca mogu izgubiti granicu sa stvarnim i virtualnim svijetom. Stoga se naglašava važnost roditeljske skrbi, brige i kritičkog raspravljanja s djetetom u svezi medijskog sadržaja.

„Igru s vršnjacima na ulici zamijenilo je igranje uz televizijske i računalne ekrane, razgovore uživo zamijenilo je dopisivanje mobitelom i na društvenim mrežama (...) iako su mediji pridonijeli češćoj komunikaciji, riječ je vrlo površnoj komunikaciji u kojoj je teško izraziti stvarne osjećaje.“ (Ciboci, 2015, str. 47).

Mediji kao lopovi mogu ukrasti vrijeme koje je potrebno posvetiti stjecanju drugih iskustava - aktivnoj fizičkoj igri, druženjima, istraživačkim aktivnostima koji su temelj razvoja inteligencije djece. Od samoga rođenja dijete je motorički aktivno, društveno biće koje svijet istražuje svim svojim osjetilima i takvim načinom postupno dolazi do širenja vlastitih spoznaja.

Carlsson Paige (2008) kaže da zabavni mediji prečesto zamjenjuju aktivnu dječju usmjerenu igru i društveno vrijeme s vršnjacima i obitelji. Stalni prikazi agresije, nasilja i nepoštivanja prema drugima djecu uvlače u svijet koji ih čini nesigurnima i plašljivima. Ono što nedostaje današnjem djetinjstvu je kreativna igra. Prema Jadranki Žderić (2009) televizijski programi trebali bi promicati kreativnu igru. Mnoge su programske teme preuzete iz dječjeg iskustva i razumijevanja. Tako igra na

televiziji postaje više imitirajuća nego kreativna. Smatra da televizija nikad ne može zamijeniti dječje izravno iskustvo u interakciji sa stvarnim svijetom. Carlsson Paige (2008) ističe da su svi veliki teoretičari razvoja djetinjstva - Lev Vigotsky, Jean Piaget, Anne Freud i Erik Erikson - igru smatrali najvažnijom za dječji društveni, emocionalni i kognitivni razvoj, najvažniji alat kojim djeca moraju raditi da bi razvila iskustva i osjećaje.

Danas mnoga djeca vode užurban život s malo prostora za nestrukturirane aktivnosti koje nisu vođene agendom odraslih. Planirane aktivnosti često zamjenjuju kvalitetno vrijeme za igru, druženje, crtanje i ponovno stvaranje doživljaja i osjećaja. Carlsson Paige (2008) kaže da roditelji nemaju vremena razmišljati, brinuti se o sebi, nemaju vremena pratiti što njihova djeca gledaju na televiziji. Potreban im je medij kako bi dobili pauzu, pripremili večeru i na taj način zaokupili djecu. Nuria i Nuria (2006) kažu da bi bez obzira na svoju zauzetost roditelji trebali pronaći vremena kako bi se mogli posvetiti igri sa svojim djetetom. To ne znači da se moraju neprestano igrati s njima niti im nametati igre. Dijete samo mora odlučiti što će se igrati i kojim će se pravilima služiti. Tako će roditelji iskoristiti vrijeme sa svojim djetetom na najbolji mogući način.

3. Mediji u životima djece rane i predškolske dobi

Danas u 21. stoljeću mediji su postali dio ljudske svakodnevnice, svuda su oko nas i izuzetno utječu na kvalitetu života. Obitelj je najvažnije mjesto gdje se odlučuje s kojim će medijima dijete doći u doticaj. Prema istraživanju koje je provedeno u Hrvatskoj 90,2% roditelja djece predškolske dobi svakodnevno se koristi medijima (Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2013). Činjenica je da u suvremenom društvu egzistira velik broj medija. Djeca oba spola, svih vrsta, rasa i religija koriste medije.

Od samog rođenja, već u okrilju svoje obitelji, djeca dolaze u dodir s medijima. Mediji omogućuju djeci da se poistovjete s različitim likovima iz priča, a djeca pritom doživljavaju različite osjećaje. Istraživanja pokazuju da djeca provode više od šest sati dnevno uz medije (Leggett, 2013, prema Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2014). Prema Robertu Tomljenoviću, Marinu Ileju i Goranu Bandi (2018) bebe i malu djecu treba zaštititi od neprestane izloženosti medijima, ali i medijskih iskustava koja bi mogla biti preintenzivna za njihovu dob. „Mediji su snažno prisutni u životu suvremenog

djeteta koji sadržaje doživljava na obavijesnoj i emotivnoj razini“ (Žderić, 2009, str. 10). Omiljeni medijski sadržaji važne su teme u dječjoj igri, međusobnim druženjima i razgovorima s drugom djecom. Primjena medija odražava se na svakidašnjicu, proces učenja i međuljudsku komunikaciju.

Postoji mnoštvo definicija o medijima među kojima se mogu izdvojiti sljedeće:

- „Medije možemo odrediti kao sredstva prenošenja obavijesti.“ (Hudeček, Mihaljević, 2009, str. 7)
- „Mediji su granice ili mostovi u pedagoškoj komunikaciji te neizostavni čimbenik u suvremenim analizama odgojnoga procesa.“ (Tolić, 2013, str. 103)
- „Riječ medij potječe iz latinskog jezika (lat. medium znači sredina, polovina) i označava sredstvo za prijenos poruka, vijesti, obavijesti i sl. obično širokom krugu ljudi.“ (Leksikon radija i televizije, 2016 prema Tomljenović, Ilej, Banda, 2018, str. 4).

Iz ovih definicija proizlazi da su mediji usko vezani uz komunikaciju, možemo reći da su oni posrednici u komunikacijskom procesu, a njihovo korištenje postaje dio odgojno-obrazovnog procesa djeteta. Prema Zoranu Hercigonji (2018) mediji mogu utjecati na odgoj djeteta, pogotovo na djecu mlađe dobi, upravo iz razloga što nisu upoznata s realnošću svijeta i mogućnošću zaštite od negativnih učinaka medija. Djetetov rani i predškolski odgoj i obrazovanje uvelike ovisi o ozračju i komunikacijskim odnosima koje dijete ostvaruje sa članovima svoje obitelji, ali i o utjecaju medija kojima je dijete izloženo od svoje najranije dobi.

Pod pojmom mediji, Tomljenović, Ilej, Banda (2018) podrazumijevaju tradicionalne masovne medije, kao što su novine, časopisi, televizija i radio te novije medije poput interneta, društvenih mreža i platformi za razmjenu videozapisa. Sve poruke koje se proizvode i prenose pomoću medijskih i komunikacijskih platformi nazivamo medijskim sadržajem. Osim toga postoje i različiti uređaji – računala, prijenosna računala, pametni telefoni, tableti, glazbeni uređaji, fotoaparati i igraće konzole pomoću kojih stvaramo medijske sadržaje.

3.1. Dvostruka uloga medija u odgojno-obrazovnom procesu

„Znanstvenici i javnost često imaju podvojen stav o medijima“ (Kolucki, Lemish, 2013, str. 23). Smatra se da mediji imaju dvostruku ulogu: mediji mogu imati pozitivne, ali i negativne učinke na razvoj djeteta. Jelena Mališa, Nedjeljko Marković i Roberta Brusić (2015) izražavaju zabrinutost stručnjaka zbog pretjeranog korištenja medija i medijskih sredstava među djecom te slabljenje njihovih socijalnih kompetencija (niska tolerancija na frustraciju, agresivnost...) što može voditi višestrukim negativnim posljedicama za pojedinca, a samim time i za cijelo društvo. Prema Barbari Kolucki i Dafni Lemish (2013) mediji mogu imati pozitivne i negativne posljedice u životima djece. Kakve će posljedice izazvati ovisi o sadržajima koje djeca gledaju, okruženju u kojem djeca odrastaju, načinima upotrebe medija i individualnim osobinama djece.

„Kao što ima vrhunskih, dobrih i loših roditelja, tako i mediji mogu biti vrhunski, dobri i loši odgajatelji“ (Mališa, Marković, Brusić, 2015, str. 23). Time se naglašava odgajateljska uloga medija te snažan utjecaj medija na djetetovo ponašanje. Zlatko Miliša (2015) smatra da mediji nude više zabavnog i manipulativnog, nego informativnog i obrazovnog sadržaja, a postali su i glavni čimbenik u socijalizaciji djece i mladih. Također Zoran Hercigonja (2018) ističe da se javlja nedostatak informativno zabavnih sadržaja u medijima, djeci se serviraju zabavni sadržaji koje djeca upijaju bez velikog otpora, a koji ne ostavljaju mjesta kritičkom mišljenju, a razvoj kritičkog mišljenja temelji se na uspješnom shvaćanju i razumijevanju medija. Mediji su prisutni u životima suvremenih obitelji, a time i u odgojno-obrazovnom procesu pa je nužno razumjeti njihova pozitivna i negativna obilježja.

3.1.1. Pozitivna obilježja medija

Lana Ciboci, Igor Kanižaj, Danijel Labaš i Leali Osmančević (2018) ističu da postoje tri osnovne funkcije medija - informiranje, obrazovanje i djeci najzanimljivija funkcija zabava, a to podržavaju Brusić i sur. (2015) koji smatraju da su informiranje, obrazovanje i zabava tri odlike kvalitetnih medijskih sadržaja. Prema Miliši (2013) prva pozitivna stvar je što nam mediji mogu približiti događaje. Brzo smo informirani, a i dostupnost informacija više nije ničija privilegija.

Ciboci i sur. (2018) tvrde da je informiranje preko medija uvijek u službi općeg dobra, a svojim objektivnim, nepristranim i cjelovitim informacijama pridonose razvijanju sposobnosti razmišljanja i donošenju odluka. Osim toga Ciboci i sur. (2018) naglasak stavljaju na društvenu odgovornost medija koja poštuje autentično dostojanstvo svake ljudske osobe, izbjegava i ne prihvaća prenošenje iskrivljenoga pogleda na život. Ovakvim načinom mediji uvažavaju i prihvaćaju dostojanstvo svake osobe. Ciboci i sur. (2018) smatraju da mediji imaju mogućnost i važnu ulogu u promoviranju dječjih prava koja su opisana u Konvenciji o pravima djeteta. Mediji omogućuju da se glas i razmišljanja djece čuju u javnosti, informiraju društvo o aktualnim događanjima, a u vrlo kratkom vremenu informacije mogu doći do velikog broja ljudi. Uz to nam nude i mnoštvo obrazovnih informacija, pružaju dostupnost edukativnih sadržaja kojima se potiče usvajanje znanja čime mediji preuzimaju obrazovnu ulogu. „Mediji potiču djecu da crtaju, pjevaju i izražavaju se na različite načine“ (Tomljenović, Ilej, Banda, 2018, str. 7). Tako mogu potaknuti maštu i kreativnost, uzajamno pomaganje, izražavanje žaljenja zbog učinjene štete, suosjećanje sa situacijom, poticati inkluziju i toleranciju, primjerice obrazovne televizijske emisije kod predškolaca potiču spremnost za školu i ranu pismenost (Kolucki, Lemish, 2013). Ciboci i sur. (2018) ističu da je jedna od pozitivnih funkcija medija pomaganje drugima. Putem medija brojne humanitarne akcije u vrlo kratkom vremenu mogu doći do širokih masa ljudi i pomoći potrebitima. „Osim učenja i otkrivanja novih ljudi, kultura i pojava, djeca uz medije mogu učiti strane jezike, igrati edukativne računalne igre, upoznavati druge zemlje ili aktivnosti svojih vršnjaka“ (Osmančević, 2015, str. 58).

I tradicionalni i novi mediji u današnjem globaliziranom svijetu imaju vrlo važnu ulogu i u povezivanju ljudi. Oni pomažu i podupiru socijalizaciju u raznim slojevima društva, ali i među društvima na svjetskoj razini jer prenose i šire informacije, vrijednosti i mišljenja o drugim ljudima, društvima i kulturama“ (Ciboci i sur., 2018, str. 22). Mediji su izvor kulturnog bogatstva, pružaju mogućnost usvajanja novih znanja i utječu na međusobne odnose, a uz to imaju nezamjenjivu ulogu u prenošenju kulturnih sadržaja. Medije možemo koristiti i u svrhu zabave, za opuštanje nakon napornog dana, npr. gledanjem crtanog filma ili neke zanimljive emisije. Koristeći različite verzije edukativnih igara djeca i odrasli mogu naučiti nešto novo (Ciboci i sur., 2018). Djeca se rado opuštaju uz zabavne medijske sadržaje i poželjno ih je uvrstiti u dječju svakodnevicu.

3.1.2. Negativna obilježja medija

„Mediji i medijska sredstva (mobitel, mp3, laptop...) sami postaju važni ‘sugovornici’ s kojima svakodnevno ulazimo u odnos i teško možemo zamisliti život bez tog ‘odnosa’ s virtualnim, čak i kada se dogodi da zbog njega zanemarujemo stvarne osobe oko nas“ (Mališa, Marković, Brusić, 2015, str. 22). Trstenjak (2006) smatra da prevelika izloženost medijima oslabljuje osobnost pojedinca, stvara pretpostavku za asocijalno ponašanje, razvija ovisnost, javlja se gubitak osjećaja za drugoga i manjak suosjećanja.

Kolucki i Lemish (2013) smatraju da pretjerano korištenje medija utječe na oslabljenu interakciju, dinamiku i odnos roditelj – dijete. Naglašavaju da se kod odraslih javlja bojazan da mediji mogu pospješiti usvajanje društveno neprihvatljivih ponašanja, mogu kočiti spontanu igru djeteta, stvarati lažne ideale ljepote, lažne potrebe djeteta i poticati na agresiju. U većini medijskih sadržaja putem reklama, igranja videoigara, u glazbenim spotovima i sportskim prijenosima te u crtićima vidljivo je nasilje (Ciboci i sur., 2018). Oni smatraju da postoje četiri osnovne vrste negativnih učinaka koje takvi sadržaji mogu ostaviti na pojedinca. „Fiziološki - poput ubrzanog ritma disanja i otkucaja srca i pojačanog znojenja, emocionalni - poput smanjenja empatije i konstantnog osjećaja straha, te kognitivni, dok na kraju kao učinak navode i promjene u ponašanju i stavovima“ (Kanižaj, Ciboci, 2011, prema Ciboci, i sur., 2018, str. 32). Tako Leali Osmančević (2015) kaže da učinci nasilnih sadržaja mogu biti kratkoročni i dugoročni. Kratkoročni učinci se javljaju neposredno nakon izloženosti nasilnom medijskom sadržaju, najčešće unutar prvih sat vremena, a dugoročni nakon niza nasilnih sadržaja kojima je dijete bilo izloženo duži vremenski period, primjerice nekoliko mjeseci ili godina.

Zbog prevelike izloženosti djece nasilnim sadržajima u medijima mogu se javiti iracionalni strahovi i svijet se može činiti opasnijim mjestom nego što ono uistinu jest. Gledajući reklame, videoigre, filmove ili glazbene spotove djeca mogu biti izložena seksualnim sadržajima što može dovesti do stvaranja pogrešnih vrijednosti u obitelji, doživljavanje pripadnika suprotnog spola kao seksualnih objekata, ali i degradiranja ljudskih osjećaja i dostojanstva (Osmančević, 2015). Osim toga mediji promoviraju stereotipne ideale ljepote gdje su muški likovi najčešće prikazani kao junaci, vođe, inteligentni, a žene su prikazane u ulogama majki i kućanica.

Osmančević (2015) kaže da zbog pretjerane pojave stereotipa, mediji kod djece i mladih mogu uzrokovati poremećaje u prehrani. Važno je spomenuti i širenje lažnih vijesti putem medija za koje Ciboci i sur. (2018) kažu da su to najčešće izmišljene i netočne (dez)informacije. Osnovi cilj im je manipulirati ljudima i navoditi ih na pogrešne zaključke. Važno je i oglašavanje koje može imati pozitivne i negativne učinke. Prema Ciboci i sur. (2018) oglašavanje može imati važnu ulogu u nekom gospodarskom sustavu informirajući ljude o raspoloživim proizvodima i uslugama, o političkim prijedlozima kandidata, podupirući društva i sadržaje moralnih kvaliteta koji se zauzimaju za čovjeka, očuvanje zdravlja, razvoj tolerancije, suosjećanja i ljubavi prema potrebitima. Negativne posljedice može imati prikriveno oglašavanje i oglašavanje koje je isključivo usmjereno na djecu. Od najranije dobi reklamna industrija nastoji stvoriti svoje vjerne potrošače i kupce, osobito zato jer djeca mogu imati velik utjecaj na kupovne odluke svojih roditelja.

Kolucki i Lemish (2013) tvrde da su velike nade i očekivanja od medija bile da mediji obogate živote djece, da ih potaknu na maštovitost, da prošire svoje znanje i obrazovanje. S druge strane Kolucki i Lemish (2013) smatraju da postoji anksioznost prema kojima izloženost medijima može dovesti do utrnulosti osjetila, razviti kod gledatelja ravnodušnost, proizvesti neosjetljivost na bol prema drugima, kočiti maštu i spontanu igru djeteta. Prema tome roditelji prateći razvoj svoga djeteta odlučuju na koji način i koliko će mjesta u svojim životima dati medijima. Mediji mogu obogatiti dječje živote, ali mogu predstavljati opasnost za dječji razvoj i dobrobit. „Stoga odrasli u obitelji imaju odgovornost da odrede kakvo je korištenje medija primjereno za najmlađe članove obitelji jer na taj način, ali i svojim primjerom, oblikuju dječje navike korištenja interneta“ (Tomljenović, Ilej, Banda, 2018, str. 6). Iz svega navedenoga proizlazi potreba za razvijanjem medijske pismenosti roditelja.

4. Medijska pismenost

Orr Vered (2008) ističe da treba razlikovati termine medijska pismenost i medijske kompetencije koje se danas najčešće poistovjećuju. Tako kaže da je medijska pismenost povezana s formalnim obrazovanjem i da nije definirano kolika je razina znanja potrebna da bi netko bio medijski pismen za razliku od medijskih kompetencija koje upućuju na opće znanje djeteta, vještine i navike korištenja koje je osoba stekla u različitim okolnostima tijekom života. Zrinjka Peruško (2008) piše da je pojam medijska pismenost definiran 1992. godine na konferenciji o medijskoj pismenosti kao „sposobnost pristupa, analize, vrednovanja i odašiljanja poruka posredstvom medija“.

Medijska pismenost podrazumijeva kritičke kompetencije koje stvaraju sposobnost tumačenja i kritičkog vrednovanja medijskog sadržaja važnih za razumijevanje medijskih sadržaja; tehničke kompetencije za pristup medijima (kako koristiti televizor, kako pristupiti računalu i internetu, kako koristiti digitalne medije); praktične kompetencije za stvaranje medijskih poruka, odnosno pisanje sadržaja u medijima (Peruško, 2008).

„Medijska pismenost nas osposobljava da razumijemo, analiziramo i kritički razmišljamo o medijima i medijskim sadržajima koji dolaze do nas, a na kraju nam pruža i znanja o tome kako i sami možemo stvarati medijske sadržaje“ (Aufderheide, 1993, prema Ciboci i sur., 2018). Prema dosadašnjim definicijama i općoj prihvaćenosti, u ovom će se radu koristiti termin medijska pismenost.

4.1. Medijska pismenost djece

Tolić (2013) navodi da su djeca i mladi informatički pismenija od roditelja, a to potvrđuje i Lana Ciboci (2015) koja kaže da djeca sve češće o medijima znaju više od svojih roditelja. Navodi da djeca znaju više o tehničkim stranama medija i stvaranju novih medijskih sadržaja, ali u odnosu na odrasle imaju puno manje životnog iskustva, a sve to dovodi do nerazumijevanja medijskog sadržaja i većeg utjecaja na najmlađe. „Djeca izuzetno brzo i učinkovito sama savladavaju nove tehnologije, ali nemaju kritički stav prema medijskim sadržajima, pogotovo prema internetu“ (Miliša, 2013, str. 109). Ciboci (2015) naglašava da je današnjoj djeci gotovo nemoguće zamisliti odrastanje bez medija. Smatra da su slikovnice i knjige prvi oblici tiskanih medija s kojima se djeca susreću, glazbu sve više slušaju na mobitelima i internetu, a manje na

radiju, televizija je prvi medij s kojima se djeca samostalno susreću, a što su djeca starija to više vremena provode uz internet.

Ciboci i sur. (2018) kažu da je nužno naučiti pravilno koristiti medije i kritički promatrati sve medijske sadržaje jer bez medijske pismenosti ne možemo naučiti analizirati, procjenjivati, preispitivati ni proizvoditi medijske sadržaje. Tomljenović, Ilej i Banda (2018) smatraju da bi djeca kritičku medijsku pismenost trebala početi razvijati vrlo rano tako da s drugima istražuju i analiziraju medijske sadržaje, razmišljaju o točnosti medijskih informacija i pouzdanosti njihova izvora što dovodi do važnosti međusobne komunikacije. To su važni postupci koje treba razmotriti čitava obitelj jer mediji donose mnoštvo informacija, među kojima ima netočnih, pristranih i lažnih. Istraživanja pokazuju da 68,1% roditelja djece predškolske dobi smatra da je odgoj za medije potreban od najranijih godina kako bi djeca mogla naučiti razlikovati pozitivne od negativnih medijskih sadržaja (Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2014). Tako se javlja potreba uvrštavanja medijskog obrazovanja u područje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Tomljenović, Ilej, Banda (2018) su dali prijedloge za razgovor u obitelji čime se potiče razvijanje kritičke medijske pismenosti kod djece. Tako primjerice kažu da bi tijekom korištenja medija trebalo razmišljati i razgovarati što je u tom sadržaju istina, a što nije. Također je važno shvatiti namjeru medija. Namjera medija može biti da prenesu informaciju, nasmiju ljude ili da potaknu na kupnju nekog proizvoda. Trebalo bi kritički razgovarati o fotografijama koje se gledaju, prizoru i vjerodostojnosti koju fotografija prikazuje. Procjenjivati izvor iz kojeg je informacija stigla, naučiti prepoznavati oglase, osobito prikriveno oglašavanje koje nerijetko koriste u dječjem svijetu sve popularniji youtuberi ili poznate osobe. Trebalo bi razgovarati o korištenju novca na internetu ili u digitalnim igrama. Ovakvim načinom, razgovorom u obitelji, od najranije dobi potiče se razvoj kritičke medijske pismenosti kod djece. Što se bolje razumiju mediji, to se svrsishodnije i kvalitetnije mogu koristiti.

4.2. Medijska pismenost roditelja

U današnje je vrijeme utjecaj medija na djecu, osobito televizije i interneta, postao neizbježan (Hercigonja, 2018). Osim obitelji, škole i društvene institucije imaju snažan utjecaj na pripremu djece za život u kojem mediji utječu na oblikovanje

djetetove ličnosti. Pritom se misli na sustav odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj u kojem se, prema Ciboci, Kanižaj, Labaš (2014), s medijskim obrazovanjem počinje tek u prvom razredu osnovne škole u sklopu nastave Hrvatskoga jezika, a vidljivo je da utjecaj medija praktički počinje od prvoga dana djetetova života (Hercigonja, 2018).

Odrasli imaju najvažniji utjecaj u životu djece, imaju mogućnost da razviju kritička iskustva kod djece. Svojim primjerom, znanjem i komunikacijskim sposobnostima utječu na oblikovanje dječjih navika korištenja medija. Roditelji trebaju aktivno sudjelovati u razgovoru s djetetom o raznovrsnim medijskim sadržajima, naglašavati dobre i kritički raspravljati o lošim stranama medija. Roditelji moraju brinuti o medijskim sadržajima kojima su djeca okružena. Ciboci i sur. (2018) ističu da se sve vrste medija mogu iskoristiti na najbolji mogući način ako su osobe medijski pismene. Postavlja se pitanje kako roditelji mogu medijski obrazovati djecu kada ni sami nisu medijski obrazovani. Rezultati istraživanja (Ciboci, i sur., 2014) pokazuju da 23,3% roditelja smatra isključivo svojom odgovornošću educirati djecu o medijima, a 72,9% smatra da je to odgovornost roditelja i učitelja. Žderić (2009) naglašava važnost dobre komunikacije i obveze roditelja da argumentirano objasne i s djecom komentiraju medijske sadržaje. Roditelji bi trebali preuzeti kontrolu nad medijima koje gledaju i slušaju njihova djeca. Očigledno je da odrasli imaju odgovornost odrediti kakvi su mediji primjereni najmlađim članovima i kako ih koristiti. Pred njima je veliki pritisak, a ne osjećaju se kompetentnima da taj zadatak uspješno riješe. Ciboci (2015) napominje važnost zajedničkog korištenja medija kako bi roditelji znali kakvim su sadržajima izložena njihova djeca. Važno je da roditelji djeci prenesu barem ona osnovna medijska znanja dok djeca ne narastu dovoljno da se znaju sama koristiti medijskim sadržajima. Da bi mogli prenijeti medijska znanja važno je da se roditelji educiraju o pozitivnim i negativnim stranama medijskih sadržaja, razgovaraju s djecom o medijima, da se nauče koristiti svim medijima koje koriste njihova djeca, da medije koriste zajedno s djecom, ali i samostalno kako bi istražili s čime će se susresti njihova djeca, da prepoznaju negativne medijske utjecaje poput oglašavanja i manipuliranja i da potiču djecu na korištenje sadržaja prilagođenih njihovoj dobi.

Na internetskoj stranici Medijskapismenost.hr psihologinja Ivana Ćosić Pregrad (2019) ističe važnost obitelji u djetetovom životu, stjecanja djetetova ranog

iskustva korištenjem medija i roditelja kao odgojnih modela. Ponudila je smjernice roditeljima za podržavanje razvoja medijske pismenosti djece vrtićke dobi. U njima se ističe važnost roditelja da pokazuju interes i znaju s kojim medijima njihova djeca imaju doticaj, ograniče vrijeme koje njihova djeca provode uz medije i ponude neke druge sadržaje za ispunjavanje vremena. Čosić Pregrad (2019) ističe i da je poželjno ponuditi djeci na izbor nekoliko njima primjerenih sadržaja kako bi razvila samopouzdanje, da se postavljenjem pitanja i potpitanja zajednički komentira medijski sadržaj, važno je informiranje roditelja o tehničkim mogućnostima zaštite sigurnosti djece, kao i to da roditelji budu model ponašanja svome djetetu jer djeca promatraju i oponašaju odrasle. Osim toga trebalo bi razmisliti o objavljivanju fotografija svoje djece u medijima jer Agencija za zaštitu osobnih podataka prema Uredbi (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i vijeća kaže da djeca zaslužuju posebnu zaštitu u pogledu svojih osobnih podataka. Osim toga dijete ima svoja prava istaknuta u Konvenciji o pravima djeteta (1989) koja kaže da dijete ima pravo na privatnost. Sve ovo dovodi do potrebe razvijanja medijske pismenosti i usavršavanja roditeljskih kompetencija. U današnjem vremenu nemoguće je izbjeći medije i njihov utjecaj na odrastanje djeteta pa je time odgovornost odraslih veća.

5. Mediji i djeca rane i predškolske dobi

Prema Daphni Lemish (2015) djeca i mediji su globalni fenomen jer su mediji sveprisutni u cijelom svijetu i gotovo je nemoguće odvojiti medije od suvremenog djetinjstva. „Današnju djecu (a već polako i odrasle) možemo nazvati 'djecom medija' i tada priznajemo medijima relevantnu ulogu njihovih odgojitelja, uz bok roditeljima“ (Mališa, Marković, Brusić, 2018, str. 23). Prema međunarodnim istraživanjima, djeca više nego ikada troše vrijeme na medijsku potrošnju (Souza, Cabello, 2010, prema Ciboci i sur., 2014).

Provedena su mnoga istraživanja u svijetu, a u posljednje vrijeme i u Hrvatskoj, vezana za medije i njihovu ulogu u dječjim životima. Postoje podaci o stvarnoj izloženosti medija u Hrvatskoj koje su proveli Ciboci i sur. (2013) na temelju istraživanja roditelja djece predškolske dobi u Gradu Zagrebu. Rezultati istraživanja pokazuju da 35,9% djece već s godinu dana počinje gledati televizijski program, 79,6% roditelja tvrdi kako njihova djeca provode od 60 do 120 minuta dnevno uz

televizijski program, a 54,6% roditelja djece predškolske dobi u Zagrebu tvrdi da njihova djeca koriste internet. Iz prikazanih podataka uočljivo je da djeca u velikoj mjeri već od samoga rođenja koriste medije. Iako ne shvaćaju funkciju i svrhu medija, oni izazivaju djetetovu pozornost. Time se stvara navika korištenja medija i elektroničkih uređaja.

Ciboci i sur. (2018) navode najnovije smjernice Američke pedijatrijske akademije (2016) prema kojima djeca mlađa od 18 mjeseci ne bi trebala koristiti medije jer se usporava njihov kognitivni razvoj uključujući razvoj vokabulara i jezičnih vještina. Prema njihovom mišljenju djeca predškolske dobi ne bi trebala koristiti medije više od jedan sat dnevno pri čemu je važan odabir kvalitetnih medijskih sadržaja. Roditelji bi zajedno s djecom trebali gledati, komentirati i vrednovati medijske sadržaje. Tomljenović i sur. (2018) također smatraju da u prvim godinama života mediji nisu potrebni za djetetov razvoj. Međutim, djeca vole televizijske programe, videoigre i druge medijske sadržaje koji privlače i zadržavaju djetetovu pozornost. Žderić (2009) naglašava da predškolska djeca vole gledati crtane filmove i filmove o životinjama prikazane kroz akciju. Kako djeca odrastaju sve ih više privlače sadržaji namijenjeni odrasloj populaciji. Stoga je važno ograničiti vrijeme korištenja medija, a planirati vrijeme za druženja i slobodne aktivnosti s djecom.

Dafna Lemish (2015) naglašava važnost psihološke teorije kognitivnog razvoja Jean Piageta koja se najčešće primjenjuje u studijama medija i djece. Sadrži četiri glavne faze i usredotočena je na kognitivni razvoj djeteta. Lemish (2015) kaže da svaku fazu karakterizira razvoj različitih mentalnih struktura koje se nazivaju sheme. Prva faza je senzomotorna i namijenjena je djetetu od rođenja do druge godine. Mentalne su sheme oblikovane osjetilima i dječjim postupcima. Dijete uči o televizijskom svijetu dodirivanjem zaslona ekrana kada se pojavi omiljena lutka ili pljeskajući rukama na glazbu. Druga je faza predoperativna i namijenjena je djetetu od druge do sedme godine. Okarakterizirana je uglavnom usvajanjem jezika. Više ne ovisi samo o senzomotoričkim iskustvima. Dijete je sposobno misliti i razgovarati o iskustvima gledanima na zaslonu i izvan njega. Treća je konkretna faza, a odnosi se na dijete od sedme do dvanaeste godine. U ovoj fazi dijete može vidjeti predmet iz perspektive druge osobe (Lemish, 2015). Posljednja, ali ne i manje važna, je faza formalnih operacija koja se odnosi na dijete od dvanaeste godine života. Mladi mogu razumjeti sadržaj na televiziji koji je sličan odraslima, iako se njihovi interesi, životna

iskustva i emocionalni svijet uvelike razlikuju od odraslih. Iako su Piagetova istraživanja često kritizirana zbog podcjenjivanja dječjih sposobnosti, dokazano je da u ranom djetinjstvu dijete prolazi kroz fazu brzoga razvoja, a svako razdoblje karakteriziraju različite mentalne strukture koje Piaget naziva sheme (Lemish, 2015).

Televizijski programi i drugi medijski sadržaji privlače djetetovu pozornost, a prema Hercigonji (2018) djeca predškolske dobi često su fokusirana na vizualne aspekte pa ne mogu napraviti razliku između stvarnosti i mašte. Djeca najčešće sadržaje prihvaćaju onakvima kakvima ih vide, a oni utječu na cjelokupni razvoj djetetove ličnosti. „Kada se poistovjećuju s različitim likovima i pričama u medijima, djeca mogu doživjeti različite osjećaje, uloge i događaje, razmišljati o dobru i zlu“ (Tomljenović, Ilej, Banda, 2018). Identificirajući se s likovima koje djeca vide na televiziji, oblikuje se djetetova ličnost i to najčešće nerealno društveno neprihvatljivog karaktera (Hercigonja, 2018). Dijete najčešće iz nerealnog svijeta prenosi svoj najdraži lik u stvarni svijet koji ne funkcionira po pravilima koja vrijede u iluziji medijskog sadržaja. Zbog toga Hercigonja (2018) kaže da će dijete najprije biti nemirno i nezadovoljno, a zatim i nasilno jer se njegovi naumi ne ostvaruju onako kako je to prikazano u određenom medijskom sadržaju.

Djeca nasilje na ekranu ne vide kao odrasli. Nasilni i zastrašujući mediji posebno su štetni za malu djecu jer u ranim godinama djeca ne razlikuju jasno fantaziju od stvarnosti. Ne mogu biti sigurni da im se ono što vide na ekranu neće dogoditi, da čudovište ili loš momak neće doći s ekrana. U predškolskoj dobi djeci je vrlo teško razumjeti nasilje, učinak nasilja na njih je mnogo neposredniji i trajniji. Hercigonja (2018) smatra da je dijete predškolske dobi toliko izgubljeno u svijetu medija da je nesposobno suosjećati i misaono djelovati. Mediji djecu i odrasle uvode u jedan nestvarni svijet u kojem nisu u stanju raspoznati stvarnost od iluzije. To stanje je opasno za djecu jer za razliku od odraslih, djeca nemaju životnoga iskustva i ne znaju sama izaći iz takvog stanja. I tu im je potrebna pomoć odraslih. Mediji mogu kao lopovi ukrasti vrijeme koje je potrebno posvetiti stjecanju drugih iskustava koje će obogatiti njihov razvoj. „Mediji se ne mogu izbjeći, ali treba naučiti kako živjeti s njima i kako se snalaziti s razvojem digitalnog društva“ (Tolić, 2013, str. 5).

5.1. Razvojne osobine djece od rođenja do šeste godine

Prema Ilišin, Marinović Bobinac, Radin (2001) djetinjstvo obuhvaća prvih petnaest godina ljudskoga života, a svako društvo nastoji osigurati što bolje uvjete za optimalan razvoj djece. Kolucki i Lemish (2013) smatraju da postoje tri glavne dobne skupine: rana (od rođenja do šeste godine), srednja (od sedme do desete godine) i rana mladenačka (od jedanaeste do četrnaeste godine) nakon čega nastupa adolescentsko doba. Razdoblje ranog djetinjstva, od rođenja do šeste godine, Kolucki i Lemish (2013) smatraju jednim od kritičnijih razdoblja u razvoju čovjeka. Ono što obilježava svaku dobnu skupinu je sazrijevanje, rast i razvoj svakog djeteta (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin, 2001). Prema istraživanjima na području psihologije i dječjeg razvoja, svi ljudi prolaze prema određenom kronološkom redosljedu iz jednog razdoblja u drugo iako genetika i okolina mogu ubrzati ili usporiti brzinu prelaska iz jednog razdoblja u drugo (Kolucki, Lemish, 2013). Sva djeca prolaze kroz iste razvojne faze, ali to čine različitim brzinama. Djetetova dob i njegova specifična kognitivna i socijalna sredstva utječu na to kako dijete percipira odnose i događaje. Tijekom odrastanja djeca stječu emocionalne, društvene, kognitivne i tjelesne vještine. Kada govorimo o utjecaju medija na djecu moramo voditi računa o djetetovoj dobi i razvojnoj fazi. Kako djeca rastu tako se mijenjaju njegove spoznaje, interesi, sposobnosti i potrebe. Djetetova se koncentracija povećava s dobi, isto kao što se širi i obogaćuje djetetov vokabular.

Kolucki i Lemish (2013) navode glavne razvojne osobine djeteta od rođenja do šeste godine, a odnose se na kognitivne, ponašajne/tjelesne, društvene/emocionalne i komunikacijske potrebe djece. Kažu da ove razvojne osobine obuhvaćaju važnost stjecanja prvih iskustava i spoznaja o prirodnom i društvenom okruženju, obuhvaćaju razvoj jezika i širenje vokabulara, razvoj svijesti i osjetljivosti na razlike u spolu i rasi, ali i nemogućnost razlikovanja mašte od stvarnosti. Mediji mogu utjecati na ponašanja djece koja nisu dovoljno psihički odrasla kako bi mogla razlikovati što je stvarnost, a što nije (Hercigonja, 2018). „Smatra se da djeca tek u dobi od 5 do 8 godina počinju razlikovati stvarnost i fikciju i tada konačno postaju svjesni da sadržaje koje vide na televiziji nisu stvarni i da likovi u crtanim filmovima u stvarnosti zapravo ne postoje“ (Ciboci, 2015, str. 48). Dijete je aktivno biće koje uči djelovanjem, igranjem, ponavljanjem (od puzanja do hodanja, trčanja i istraživanja okoline) i usvajanjem navika. U ovom razdoblju dolazi do razvoja fine motorike u prstima čime se

poboljšava neovisnost i učenje (npr. izrezivanje, bojanje, zavezivanje, pranje). Osim toga dijete usvaja vještine izražavanja i kontroliranja osjećaja. Također Kolucki i Lemish (2013) navode da se u ranom djetinjstvu potiče razvoj djetetove samostalnosti, empatije i svijesti o vlastitim i tuđim emocijama. Dijete sve više shvaća da i ostale osobe oko njega imaju misli i osjećaje. Druženjem, zajedničkim igranjem, komunikacijom i surađivanjem dijete uči rješavati jednostavne sukobe (Kolucki, Lemish, 2013).

„Dječja interakcija s vršnjacima u igri u jaslicama i vrtiću doprinosi socijalnoj kompetenciji, prosocijalnim vještinama ponašanja i manjoj agresivnosti“ (Guralnik i sur., 1996; Howes i sur., 1994, prema Brajša Žganec, 2003, str. 23). Osim toga Kolucki i Lemish (2013) kažu da u ovome razdoblju dijete usvaja različite oblike prosocijalnog ponašanja – dijete upoznaje pozitivne osjećaje o sebi i drugima, svjesno je postojanja različitih osjećaja i strahova, a komunicirajući s ljudima iz svoga okruženja, usvajati će nova znanja i iskustva kojima će razvijati vlastitu otpornost prema negativnim događajima. Vodeći se ovim razvojnim osobinama i prateći individualni razvoj svakoga djeteta mogu se u potpunosti stvoriti uvjeti za zadovoljenje djetetovih potreba, razvoj privrženosti, nesmetan djetetov razvoj prožet istraživanjem, doživljavanjem i učenjem, koristeći igru kao najvažniji poticaj (Kolucki, Lemish, 2013).

5.2. Medijske navike djece

Korištenje medija, osobito za mlađu djecu, u velikoj se mjeri pojavljuje unutar roditeljskog doma. „Svijet predškolske djece vrti se oko obiteljskog okruženja; stoga je važno razumjeti njihov odnos s medijima, promatrati obiteljsko ponašanje, navike potrošnje i kako obitelj koristi medije u svakodnevnoj interakciji“ (Souza, Cabello, 2010, prema Ciboci, Kanižaj, Labaš, 2014, str. 54). Korištenje medija često je rezultat prilagodbe, suradnje ili oponašanja drugih iz njegove okoline. Medijske navike djece nisu samo njihov osobni izbor. Djeca uče od svojih roditelja, braće, sestara, prijatelja i drugih značajnih ljudi u njihovom životu. Roditelji pokušavaju pronaći ravnotežu između želje da se djeca zaštite od onoga nepoželjnoga i želje da se dijete pripremi za složenost života odraslih. Roditelji su svjesni svoje nemogućnosti i želje da u potpunosti kontroliraju korištenje medija i potiču na korištenje onih sadržaja koji su prilagođeni djetetovoj dobi. Žderić (2009) ističe da bi roditelji trebali ograničiti i

preuzeti kontrolu nad medijima koje koriste njihova djeca, a za djecu predškolske dobi preporučljivo je gledati samo program koji je prilagođen njihovoj dobi.

Od prvog kontakta djece s medijima, roditelji bi s djecom trebali razgovarati o medijskim sadržajima, analizirati ih i poticati na korištenje medija prilagođenih njihovoj dobi (Ciboci, 2015). Važno je da roditelji djeci prenesu barem osnovna medijska znanja. Žderić (2009) napominje važnost reagiranja na djetetove osjećaje, kao i važnost stvaranja sigurnog okruženja za dijete. Također se naglašava važnost zajedničkog korištenja medija kako bi roditelji dobili uvid u sadržaje kojima su izložena njihova djeca. Kada su roditelji uključeni u djetetove aktivnosti, djeci će biti prirodno razgovarati s njima kada dožive nešto neugodno ili zabavno. Zajedničko korištenje medija i vodstvo roditelja može pomoći djeci da uživaju u brojnim pozitivnim iskustvima. Razgovor je jedno od glavnih sredstava koje roditelji koriste u pokušajima prepoznavanja pozitivnih i negativnih medijskih utjecaja. Osim toga važno je i samostalno istraživanje medija kako bi roditelji spoznali s čime će se sve susresti njihova djeca. Djecu treba poticati na gledanje sadržaja koji su namijenjeni njihovoj dobi.

Odrasli često i nisu svjesni koliko djeca oponašaju njihova ponašanja i koliko su neverbalna ponašanja važna za medijske navike djeteta. U svakom trenutku djeca oponašaju naše pokrete, govor, načine rješavanja problema, vrstu i način korištenja elektroničkih uređaja. Promatrajući situaciju u cijelom svijetu, Lemish (2015) kaže da je zajedničko gledanje televizije rijetka pojava. Roditelji su pretjerano umorni, a ako su kod kuće, mogu dobro iskoristiti dječje promatranje kao tiho vrijeme za obavljanje drugog zadatka (Lemish, 2015). Na prvom je mjestu zajedničko gledanje televizije s braćom i sestrama. Djeca uživaju u zajedničkom gledanju tijekom kojega zajedno raspravljaju i komuniciraju o gledanim sadržajima. Mlađa djeca najčešće traže objašnjenje od starije braće, npr. „Što je to“, „Zašto to radi?“.

Lemish (2015) daje primjer djeteta predškolske dobi koje se može osjećati vrlo ugroženo gledajući čudovišta i krupne kadrove zmija, ali će biti veoma ravnodušno prema snimci ili vijestima o oružju. S druge strane dijete koje živi u Afganistanu može na scene s oružjem reagirati potpuno suprotno u usporedbi s djetetom koje živi u Italiji gdje je prisutno puno manje incidenata vojnog nasilja. Time se naglašava važnost djetetova okruženja u kojem dijete doživljava različite emocije i iskustva. Važno je

znati da se djetetovi strahovi i osjećaji moraju shvatiti ozbiljno, da se trebaju poštovati i na njih iskreno odgovoriti.

5.3. Dobne oznake za djecu

Ono što roditeljima olakšava odabiranje medijskog sadržaja za djecu su dobne oznake na televizijskim ekranima. Prema Žderić (2009) djeci predškolske dobi preporučuje se gledanje programa koji je namijenjen samo njima. Imajući u vidu zaštitu i sigurnost djece, Agencija za elektroničke medije donijela je Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima (NN 28/2015). Njegova primjena uključuje dobne oznake koje pomažu roditeljima i skrbnicima djece da biraju primjeren sadržaj za djecu. Tog se pravilnika trebaju pridržavati radijski i televizijski nakladnici, internetski portali i medijske usluge na zahtjev.

Televizijske dobne oznake obuhvaćaju programe koji su potencijalno štetni za djecu, a televizije ga moraju označiti vizualnim grafičkim simbolima 12, 15 ili 18. Oznaka 12 označava da sadržaji nisu primjereni djeci mlađoj od dvanaest godina. Program s oznakom 12 eventualno mogu gledati i nešto mlađa djeca, ali obavezno u društvu roditelja i skrbnika. Prije takvih programa slijedi i zvučno upozorenje: „Program koji slijedi nije primjeren za osobe mlađe od 12 godina“. Oznaka 15 znači da sadržaji nisu primjereni za djecu mlađu od 15 godina i ne smiju se prikazivati od 7 do 20 sati. Oznaka 18 podrazumijeva programe namijenjene gledateljima starijim od 18 godina, a koji se ne smiju prikazivati od 7 do 23 sata (Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, NN 28/2015). Medijske usluge videa također moraju osigurati dobnu oznaku i klasifikacijski označiti ponudu u svom katalogu. Kod biranja sigurnog i primjerenog sadržaja dobne oznake mogu biti dobar putokaz. Za internetske sadržaje u Hrvatskoj propisano je samo označavanje dobne kategorije 18.

Platforme za razmjenu video sadržaja uopće ne podliježu obvezatnom dobnom označavanju. Stoga je važno pratiti sadržaje koje dijete gleda i procijeniti jesu li oni prikladni za njega, a što se veže uz medijsku pismenost roditelja (Tomljenović i sur., 2018, prema Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, 2015). Što se tiče dobnih oznaka za videoigre, u Hrvatskoj se koristi klasifikacija igara prema sustavu PEGI koji sadrži dobne oznake 3, 7, 12, 16 i 18 koje označavaju kojoj dobnoj skupini je namijenjena videoigra (Ciboci i sur., 2018). Istodobno je vidljiv i grafički znak koji pokazuje ima li u igri nasilnih sadržaja, prikaza seksa, korištenja droge,

zastašivanja, diskriminacije, vulgarnosti ili kockanja i klađenja te radi li se o internetskoj igri.

Prije nego što dijete počne koristiti medije važno je zajednički napraviti dogovor. Pećnik i Starc (2010) kažu da je dogovor najbolje jamstvo da će se djeca pridržavati pravila. Malenoj djeci koja ne sudjeluju u dogovaranju pravila treba na primjeren način objasniti zašto je važno pridržavati ga se. Pravila trebaju biti pozitivno usmjerena, ne kao zabrana, npr. gledamo crtić sjedeći na kauču (umjesto ne smiješ gledati crtić sjedeći ispred televizije). Moguće ih je i mijenjati, ali prema dogovoru. Pravila moraju biti jednostavna i razumljiva te ih ne treba gomilati, važno je odrediti prirodnu ili logičnu posljedicu, ako se netko ne pridržava dogovora. Labaš (2015) naglašava da se djeca smiju koristiti medijima, smiju gledati televiziju i koristiti se internetom. Da bi dijete bilo sigurno u svijetu medija potreban mu je savjet roditelja.

5.4. Roditeljima djece rane i predškolske dobi

Ono što je važno za razvoj djece je to da djeca različite dobi imaju doticaj sa stvarnim svijetom, ostvaruju veze s drugim osobama i stječu iskustva koja će obogatiti njihov razvoj (Žderić, 2009). Također ističe da djeca u dobi do dvije godine imaju potrebu osjetiti bliskost i osjetiti se voljenima. Jedan od najvažnijih ciljeva je ostvariti jaku povezanost i osjećaj brižnosti. Djeca u dobi od dvije do pet godina se žele osjećati voljeno i priznato (Žderić, 2009). Djeca te dobi svijet istražuju još aktivnije te imaju potrebu za konstruktivnim aktivnostima. Kad gledaju televiziju, usredotočuju se na fizičko prikazivanje likova, događaja i rijetko prate plan. Potreban im je program osmišljen za djecu predškolske dobi i to svega jedan sat dnevno (Žderić, 2009). Djeca u dobi od pet do sedam ili osam godina ne prave jasnu razliku između stvarnosti i fikcije, sklona su imitirati nasilje koje vide u različitim medijskim sadržajima te mogu biti prestrašena zbog nekog prizora strave što može uzrokovati dugotrajni strah ili noćne more (Žderić, 2009). U toj se dobi preporučuje maksimalno jedan sat dnevno s elektroničkim medijima (Žderić, 2009).

Djeca odrastaju u interakciji s drugim ljudima. Mediji ne mogu zamijeniti izravnu interakciju s roditeljima ili skrbnicima, ali pravilnim korištenjem mogu utjecati na njezin razvoj. Djeca prije svega medije žele koristiti sa članovima svoje obitelji. Što je dijete mlađe, to bi njegova iskustva trebala biti kraća. Bebe i malu djecu naročito treba zaštititi od neprestane izloženosti medijima koja bi mogla biti

preintenzivna za njihovu dob. Djetinjstvo je razdoblje brzog rasta i razvoja stoga djeca trebaju provoditi puno vremena sa svojim obiteljima u mirnim okruženjima, a treba im omogućiti dovoljno sna, vježbanja, kretanja i igre.

Ciboci, Kanižaj i Labaš (2014) smatraju da mediji mogu obogatiti dječje živote ako se koriste na odgovarajući način, ali i negativno utjecati na razvoj djece ako su djeca od rane dobi prekomjerno izložena nasilnim i drugim neprikladnim sadržajima. Da bi se mediji mogli koristiti na odgovarajući način potrebno je određeno znanje kojega će roditelj primijeniti u odgojno-obrazovnom procesu svog djeteta. Ono što je važno je to da se djeci od jedne godine ne preporučuje gledanje televizije ili videa, važno je izbjegavati sve ekrane. Međutim, nisu samo mediji oni koji utječu na dijete i zbog kojih dijete usvaja određene obrasce ponašanja. Još važniji čimbenici su roditelji, kultura i cjelokupno djetetovo okruženje.

Djeca bi se trebala igrati na podu, što manje vremena provoditi ispred ekrana kao pasivni promatrači, a sve više koristiti prirodnu i prevladavajuću aktivnost u ranoj i predškolskoj dobi – igru u kojoj će dijete biti aktivni istraživač. Od samoga rođenja dijete je fizički aktivno, kretanjem upoznaje svijet koji ga okružuje, dijete je istraživački orijentirano, biće koje svijet istražuje svojim osjetilima, eksperimentira, uči putem pokušaja i pogrešaka. Zabrinjavajuće je da sposobnosti djece rane i predškolske još nisu u toj mjeri razvijene da bi djeca mogla shvatiti namjeru i učinke koje mediji imaju na njih. Zbog toga veliku ulogu ima djetetova obitelj. Roditelj koji odgovorno prihvaća svoju ulogu, radi na razvijanju svojih roditeljskih kompetencija, koji brine o sadržaju i vremenu koje dijete provodi uz medije, koji ostvaruje interakciju i kritički raspravlja s djetetom o gledanim sadržajima usmjerava dijete na pravi put.

6. Metodologija istraživanja

Obitelj i međusobna komunikacija između članova unutar obitelji jedan su od najvažnijih čimbenika razvoja pojedinca. Dijete od najranije dobi odrasta uz medije, u obiteljskom okruženju uči komunicirati, stječe prva iskustva, oblikuje vlastite stavove i mišljenja te usvaja medijska znanja i navike. Današnje društvo u kojem živimo uvjetuje užurbanost, nedostatak vremena, naglasak na brze učinke, a ne na kvalitetu što rezultira površnošću međuljudskih odnosa, osobito obiteljskih.

Glavni su ciljevi ovoga rada utvrditi koriste li roditelji medije kao sredstvo komunikacije s djetetom te o kojim je medijima riječ. Sekundarni je cilj istraživanja utvrditi medijsku pismenost roditelja. Iz navedenih su ciljeva istraživanja proizašle sljedeće hipoteze:

H1: Roditelji koriste medije kao sredstvo komunikacije s djetetom rane i predškolske dobi.

H2: Roditelji najčešće medije koriste u društvu djeteta/djece rane i predškolske dobi.

H3: Roditelji brinu o sigurnosti i zdravlju djeteta/djece rane i predškolske dobi pravilnim konzumiranjem medija i medijskog sadržaja.

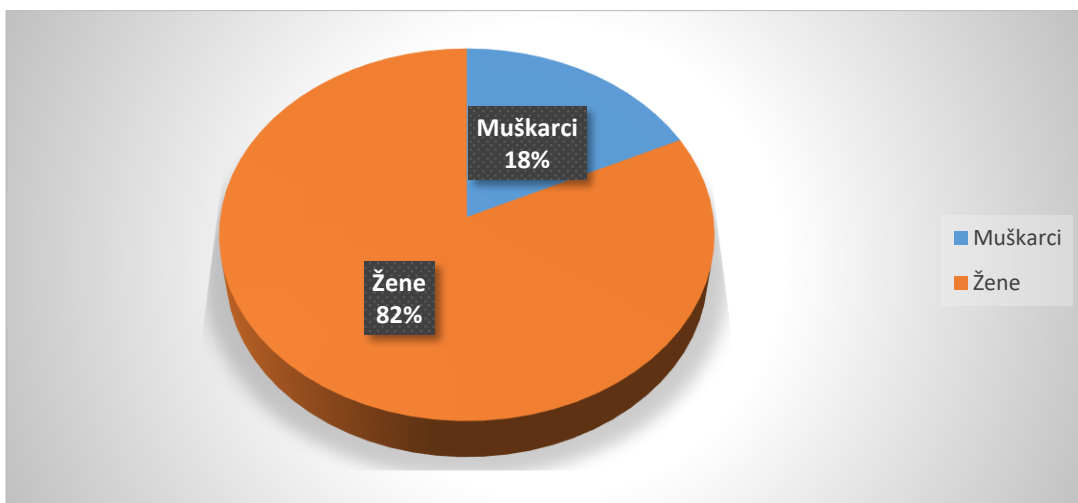
H4: Roditelji kritički razgovaraju i raspravljaju s djecom o medijskim sadržajima.

Istraživanje je provedeno u gradskom dječjem vrtiću u Ogulinu koji ima šest odgojno-obrazovnih skupina i obuhvaća djecu od navršene druge godine do polaska u školu, tijekom svibnja 2019. godine. U istraživanju je sudjelovalo 112 roditelja djece rane i predškolske dobi.

Na temelju hipoteza konstruiran je anketni upitnik koji je podijeljen roditeljima vrtićke djece kako bi se utvrdilo utječu li mediji na komunikaciju između roditelja i djece rane i predškolske dobi. Ispitanici su zamoljeni da na postavljena pitanja odgovore što točnije i iskrenije. Anketni upitnik je bio anonimn i sastojao se od sedamnaest pitanja. Dvanaest pitanja je postavljeno s ponuđenim odgovorima od kojih su ispitanici mogli odabrati samo jedan koji najbolje opisuje njihovu situaciju, dok je pet pitanja postavljeno s ponuđenim odgovorima od kojih su ispitanici mogli odabrati više odgovora koji su im se činili prikladnima.

6.1. Rezultati istraživanja i rasprava

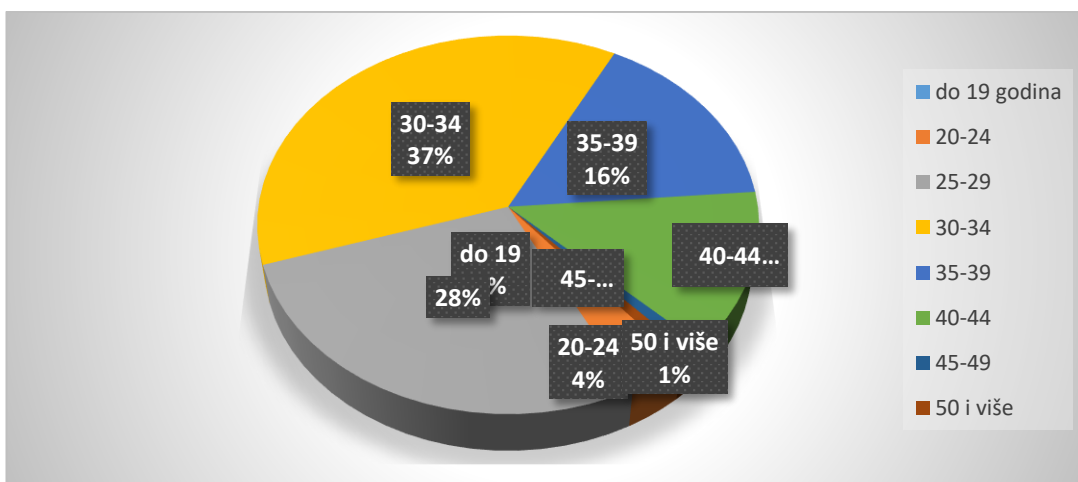
Kako bi se jasnije prikazali podatci koji su prikupljeni istraživanjem, pitanja su analizirana redosljedom kojim su bila postavljena u anketi. Rezultati su pokazali da je u istraživanju sudjelovalo 112 osoba, od čega 82% ženskih i 18% muških osoba. Time se uočava znatno veći postotak ženskih osoba u ovom istraživanju (Grafikon 1).

Grafikon 1. Spol ispitanika (N=112)

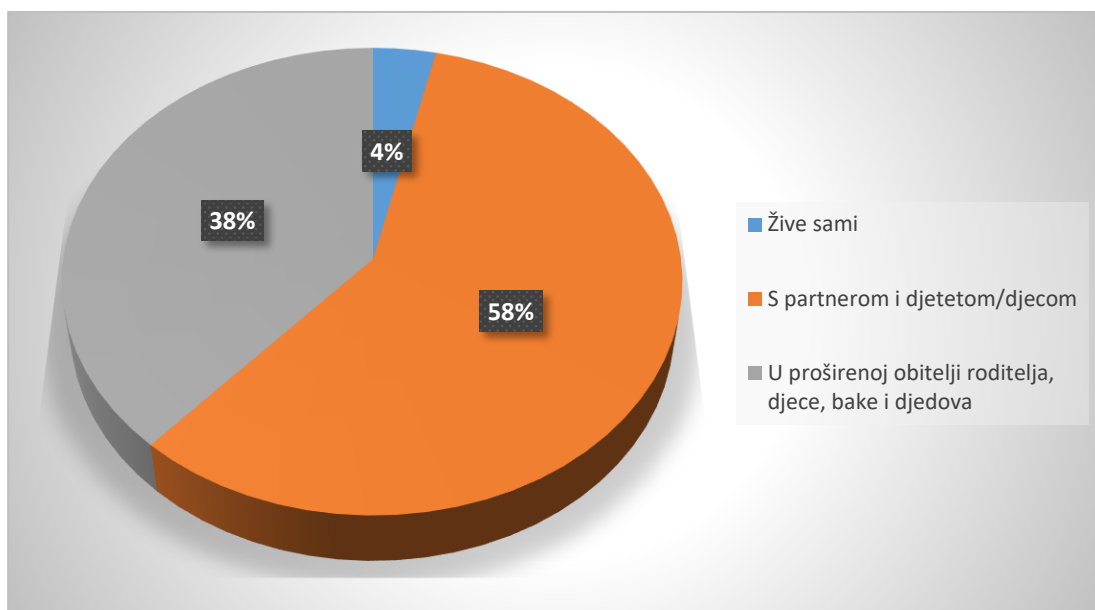
Sljedeće pitanje odnosilo se na dob ispitanika, a rezultati su pokazali da je u istraživanju sudjelovalo najviše ispitanika, njih 37%, u dobi od 30 od 34 godine, 28% ispitanika od 25 do 29 godina, 16% ispitanika od 35 do 39 godina, 13% ispitanika od 40 do 44 godina, 4% ispitanika od 20 do 24 godine, a najmanji postotak ispitanika, njih 1%, imao je više od 45 godina.

Navedeni podatci pokazuju da se najviše ispitanika nalazi u dobi od 30 do 34 godine. Možemo pretpostaviti da je to rezultat današnjih suvremenih obitelji o kojima se govorilo u ovome radu, a koje obilježava odgađanje roditeljstva, nesigurno zaposlenje i mogućnost ostvarivanja životne egzistencije, veći broj razvedenih brakova te starijih i samohranih roditelja.

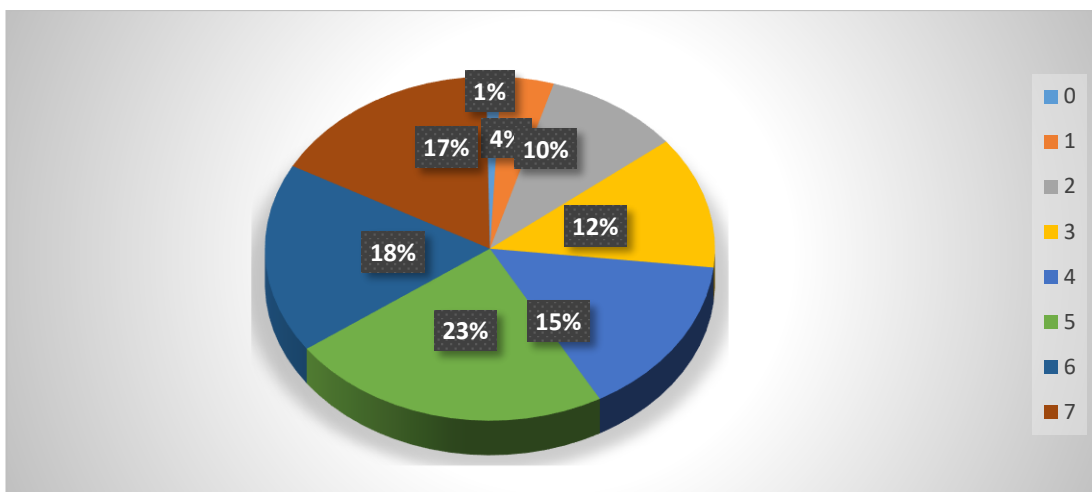
Grafikon 2. Dob ispitanika (N=112)

Iduće pitanje odnosilo se na stambenu situaciju ispitanika. Od tri ponuđena odgovora svaki je ispitanik zaokružio jedan odgovor koji se odnosio na njegovu stambenu situaciju. Dobiveni rezultati pokazuju da od ukupnog uzorka, najviše ispitanika, njih 58%, živi s partnerom i djetetom/djecom, dakle u nuklearnoj obitelji o čemu se raspravljalo na početku ovog diplomskog rada, 8% živi u proširenoj obitelji, a 4% ispitanika živi samostalno (Grafikon 3).

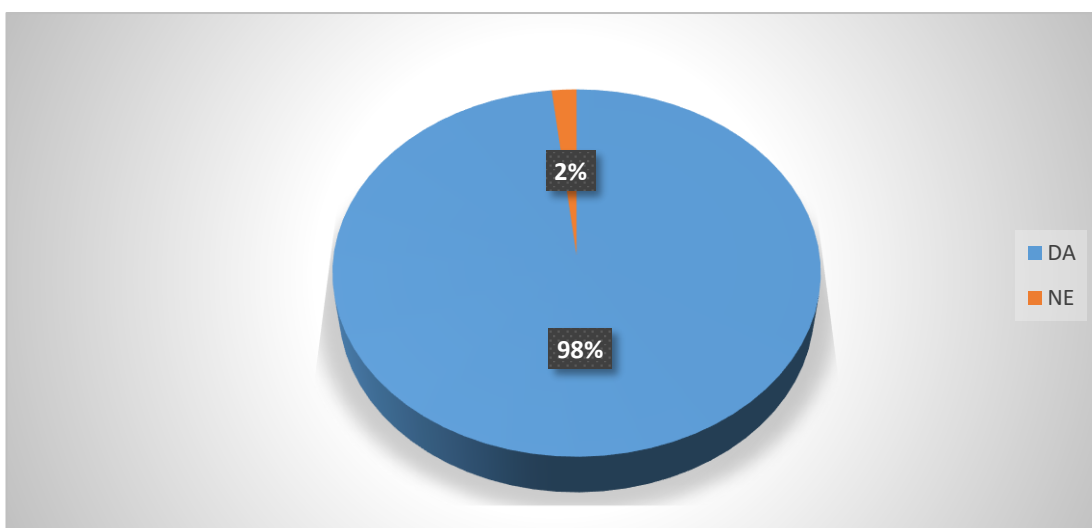
Grafikon 3. Stambena situacija ispitanika (N=112)

Iduće je pitanje od ispitanika tražilo da navedu dob svoga djeteta ili djece u rasponu od 0 do 7 godina, a koje obuhvaća razdoblje ranoga djetinjstva i odnosi se na djecu rane i predškolske dobi na kojima je naglasak u ovome radu. Dobiveni rezultati idu u prilog tome da se u obiteljima naših ispitanika nalaze djeca svih dobi ranog djetinjstva uključujući i novorođenčad (0-1 godine), i to svega 1%, dok ne postoje značajne razlike između zastupljenosti dobi ostale djece. Naime, zastupljenost ostale djece kreće se u rasponu od 10% do 23%. Kao što se već napomenulo, 1% djece nalazi se u dobi do prve godine (novorođenčad), 4% u prvoj godini, 10% u drugoj, 12% u trećoj, 15% u četvrtoj, 23% u petoj, 18% u šestoj i 17% u sedmoj godini. Najveći broj djece nalazi se u petoj godini života kada su djeca već govorno aktivna, kada znaju raspravljati, povezivati uzroke i posljedice te samostalno organizirati igre, kada se vole osjećati dijelom grupe i znaju se služiti pojedinim medijima. Dobiveni rezultati prikazani su u Grafikonu br. 4.

Grafikon 4. Dob djeteta (N=185)

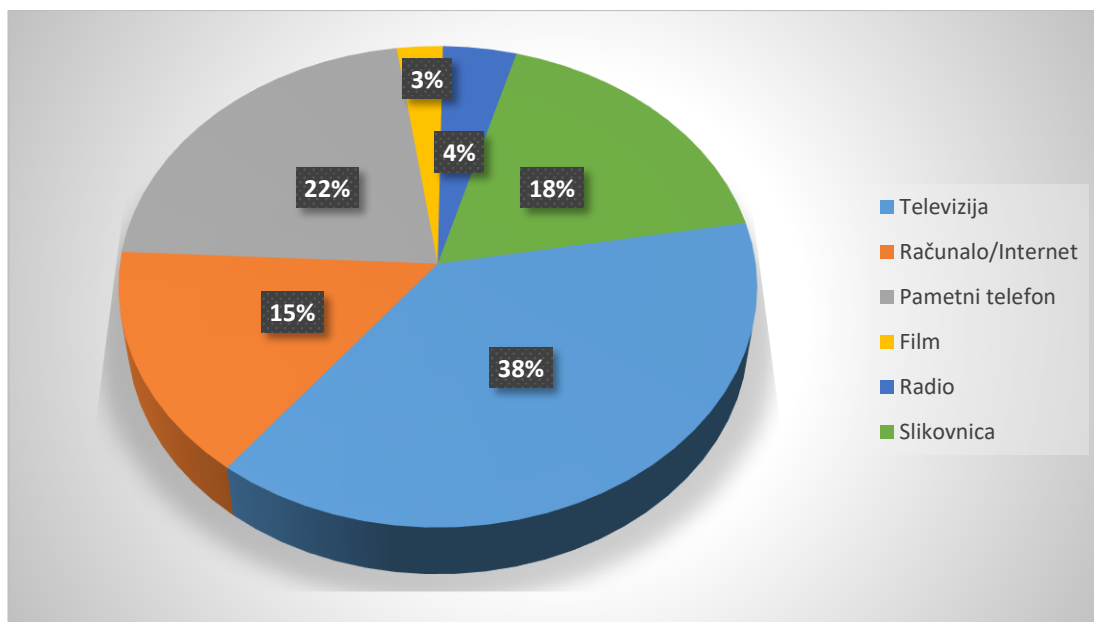
Iduće pitanje odnosilo se na svakodnevno korištenje medija kod djece. Ispitanici su imali dva ponuđena odgovora. Rezultati pokazuju da 98% djece rane i predškolske dobi svakodnevno koristi medije i medijske uređaje (televiziju, internet, pametni telefon, film, radio, slikovnicu), a svega 2% djece medije ne koristi svakodnevno. Rezultati idu u prilog činjenici da mediji imaju veliku i važnu ulogu u životima djece, a samim time uvelike utječu na stvaranje i rano oblikovanje djetetove ličnosti. Mediji zauzimaju važan dio djetetove svakodnevnice, od samog rođenja okružena su medijima, a samim time svakodnevno ih i koriste. Koliko dugo i kakve sadržaje djeca gledaju uvelike ovisi o medijskoj pismenosti roditelja. Dobiveni rezultati prikazani su u Grafikonu br. 5.

Grafikon 5. Djeca svakodnevno koriste medije (N=112)

Od ispitanika koji su na prijašnje pitanje potvrdno odgovorili tražilo se da istaknu koje medije i medijske uređaje djeca najčešće koriste. Pri tome su dobili mogućnost zaokružiti više ponuđenih opcija (televiziju, računalo/internet, pametni telefon, film, radio, slikovnicu), navesti neki drugi medij, ali i mogućnost zaokružiti „Ništa od navedenog“. Prilikom navođenja ponuđenih opcija uzela se u obzir vjerojatnost dostupnosti medija, ali i medija koji su sastavni dio ranog djetinjstva poput slikovnice.

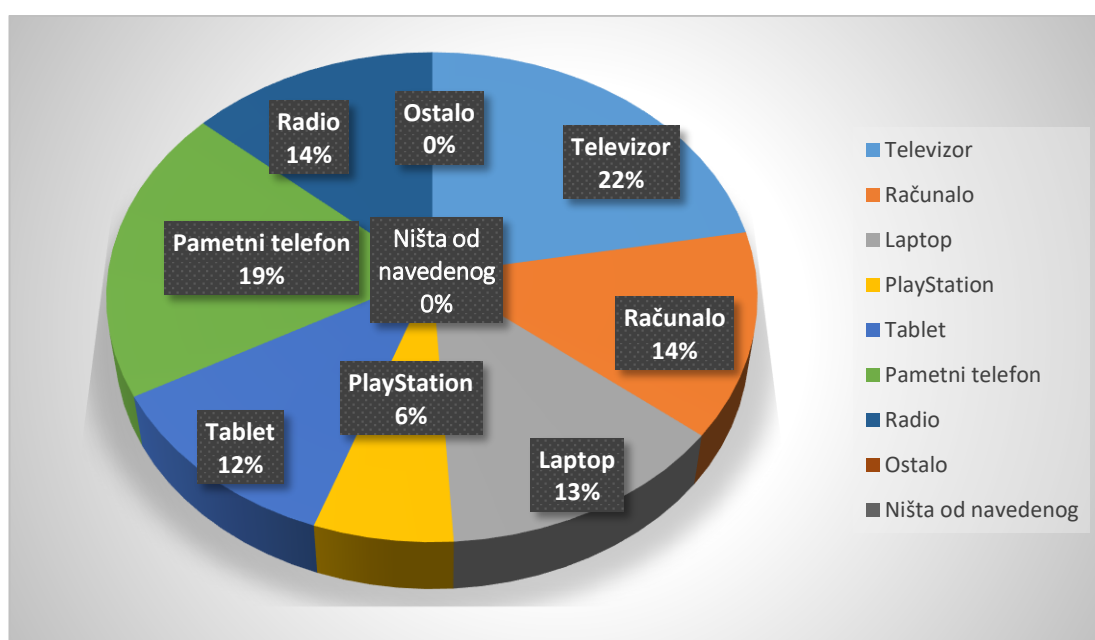
U ovom slučaju uzorak (N) je obuhvaćao 196 odgovora. Rezultati istraživanja pokazuju da 38% djece rane i predškolske dobi svakodnevno koristi televiziju, odmah iza toga nalazi se pametni telefon s 22% što nije iznenađujuće jer pametni telefoni nude mnoštvo sadržaja poput glazbe, igrice i crtanih filmova što privlači dječju pozornost. Odmah iza njih nalazi se slikovnica s 18% što je vrlo pozitivno jer se smatra da je slikovnica prva djetetova knjiga kroz koju dijete uči, koja ga vodi u svijet mašte i razvija njegov interes za knjigu. Na film i radio otpada najmanje odgovora ispitanika. Naime, radio je zaokružilo 4% ispitanika, a film 3% iako je riječ o medijima koji privlače djetetovu pozornost, a mogu poput ostalih medija utjecati na razvoj komunikacijskih odnosa s djetetom (Grafikon 6).

Grafikon 6. Najčešće korišteni mediji kod djece rane i predškolske dobi (N=196)

Iduće pitanje odnosilo se na dobivanje saznanja o elektroničkim uređajima koji su prisutni u kućanstvima ispitanika. Ispitanici su dobili mogućnost zaokruživanja više ponuđenih odgovora: televizor, računalo, laptop, *playstation*, tablet, pametni telefon, radio, neki drugi ili ništa od navedenoga. Tako je ukupni uzorak obuhvaćao 473 odgovora.

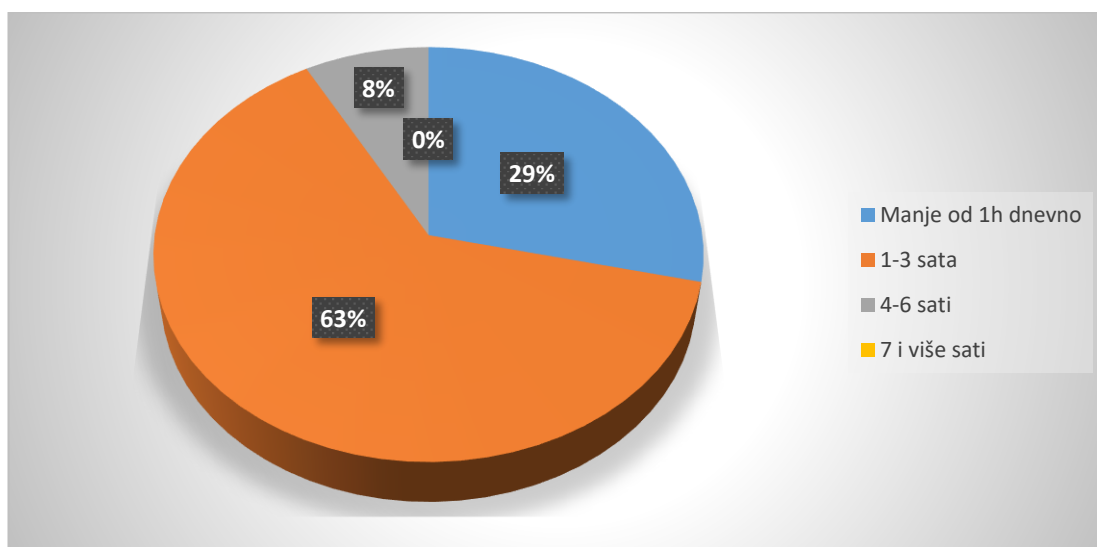
Rezultati su pokazali da svako kućanstvo sadrži barem jedan ponuđeni elektronički uređaj što naglašava važnost elektroničkih uređaja u njihovim obiteljima. Rezultati pokazuju da najviše kućanstava posjeduje televizor što možemo povezati s rezultatom iz prijašnjeg pitanja koje pokazuje da djeca svakodnevno najčešće koriste televiziju kao medij. Iza televizora, elektronički uređaj koji djeca rane i predškolske dobi najčešće koriste je pametni telefon koji, kao i drugi mediji, ima svoje pozitivne i negativne strane. Računalo i radio dijele treće mjesto prisutnosti elektroničkih uređaja u kućanstvima obitelji djece rane i predškolske dobi i to s postotkom od 14%, laptop 13%, tablet 12% i *playstation* svega 6% (Grafikon 7).

Grafikon 7. Elektronički uređaji u kućanstvima (N=473)

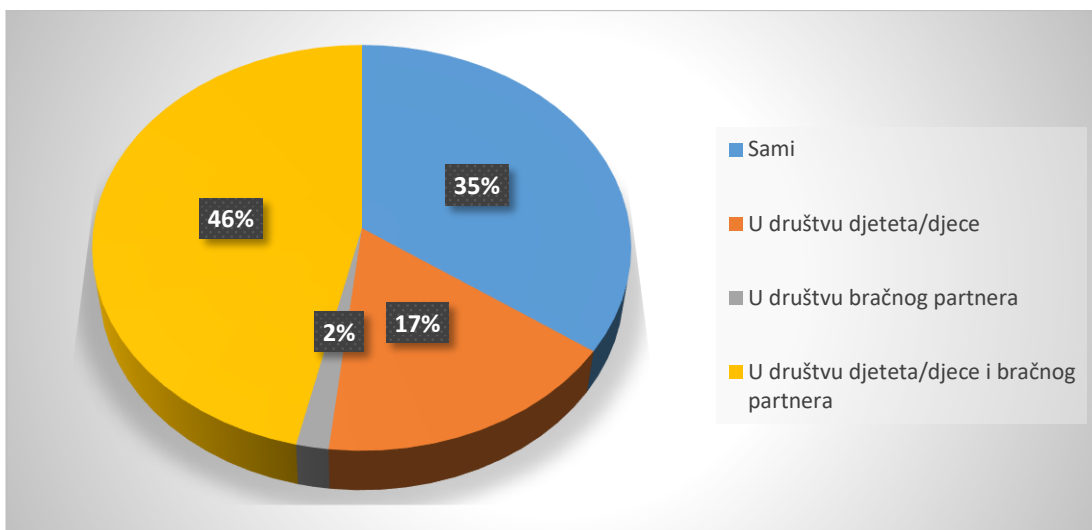
Istraživanjem je bilo važno saznati i koliko slobodnog vremena dnevno roditelji provode koristeći medije. Pritom su imali četiri ponuđene opcije: manje od sat vremena, od 1 do 3 sata, od 4 do 6 sati te 7 i više sati.

Rezultati su pokazali da više od pola ispitanika, njih 63%, svakodnevno provodi od 1 do 3 sata uz medije, 29% ispitanika provodi manje od sat vremena, 8% ispitanika koristi medije od 4 do 6 sati dnevno, a niti jedan ispitanik ne provodi više od 7 sati dnevno uz medije. Takvi rezultati dovode nas do zaključka da se roditelji u svoje slobodno vrijeme svakodnevno koriste medijima, ali i to da više od sedam sati ne provode u korištenju medija. Uočava se i to da roditelji, unatoč užurbanom načinu života i povećanim radnim zahtjevima okoline, veliki dio slobodnog vremena posvećuju korištenju medija čime se naglašava važnost medija u životima roditelja (Grafikon 8).

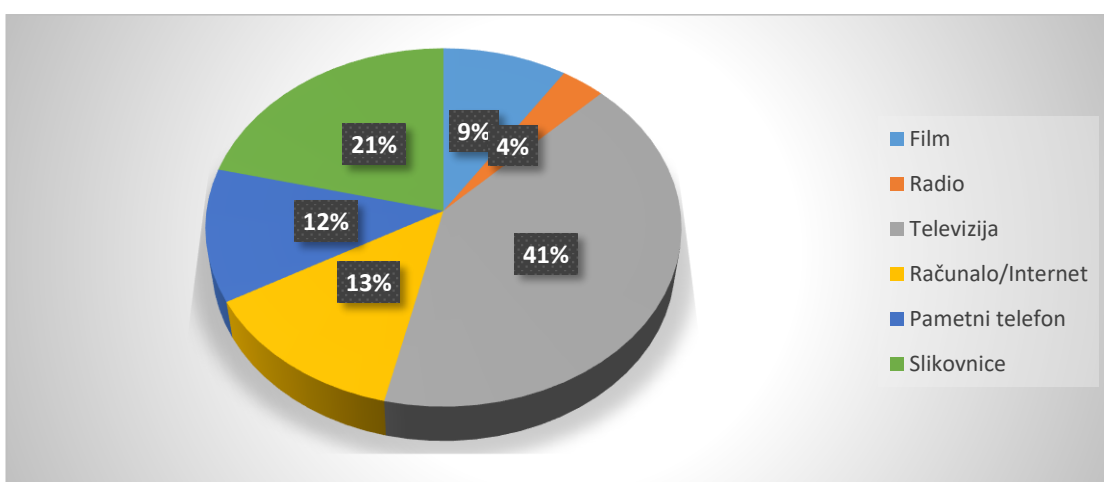
Grafikon 8. Slobodno vrijeme provedeno uz medije (N=112)

Rezultati su pokazali da roditelji najčešće medije koriste u društvu djeteta/djece i bračnog partnera (46%), a veliki postotak (35%) otpada i na korištenje medija kada su roditelji sami. Svega 17% roditelja medije koriste u društvu djeteta/djece, a samo 2% u društvu bračnog partnera. Poražavajuće je da svega 17% vremena medije koriste u društvu djeteta/djece iako njih 63% s medijima dnevno provede od 1 do 3 sata svog slobodnog vremena. Ukupno 46% roditelja medije koristi u društvu djeteta/djece i bračnog partnera što je manje od polovice ispitanika. Rezultati navode na zaključak da roditelji medije više koriste u slobodno vrijeme za osobne svrhe nego za uspostavljanje komunikacije i druženja s vlastitim djetetom ili djecom (Grafikon 9).

Grafikon 9. Najčešće korištenje medija (N=112)

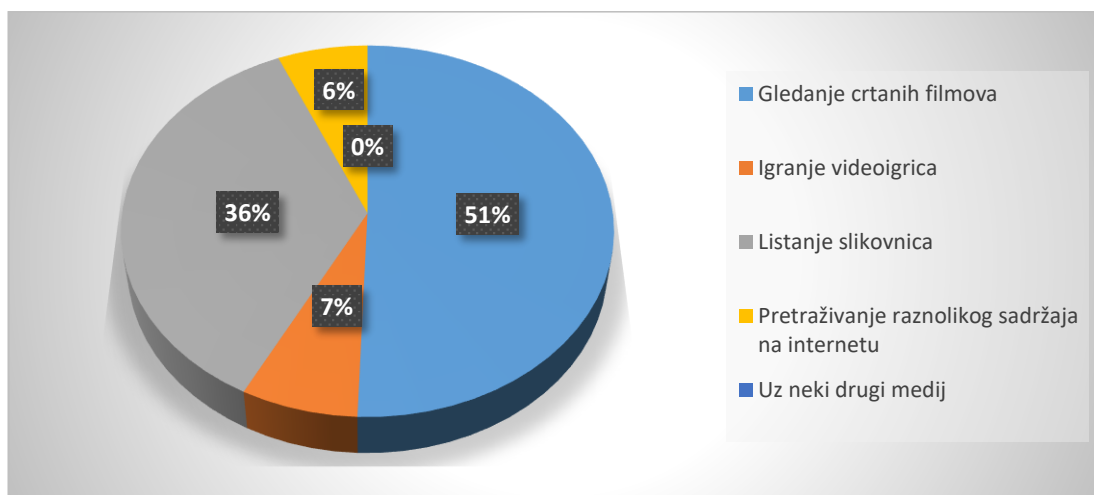
Kako su prijašnji rezultati pokazali da je najčešće prisutan elektronički mediji u obitelji televizija, da roditelji medije najčešće koriste u društvu djeteta/djece i bračnog partnera tako su i ovi rezultati potvrdili da je najčešće korišteni medij u društvu djeteta/djece ili djeteta/djece i bračnog partnera televizija koja zauzima 41%. Iznenadjuće je da je u obiteljima s djecom rane i predškolske nakon televizije najčešće korišteni medij slikovnica (21%). Time se naglašava velika važnost i svjesnost roditelja o pozitivnim stranama slikovnice u ranoj i predškolskoj dobi. Nakon toga slijedi računalo, pametni telefon, film i radio (Grafikon 10).

Grafikon 10. Najčešće korišteni mediji u društvu djeteta/djece ili djeteta/djece i bračnog partnera (N=151)

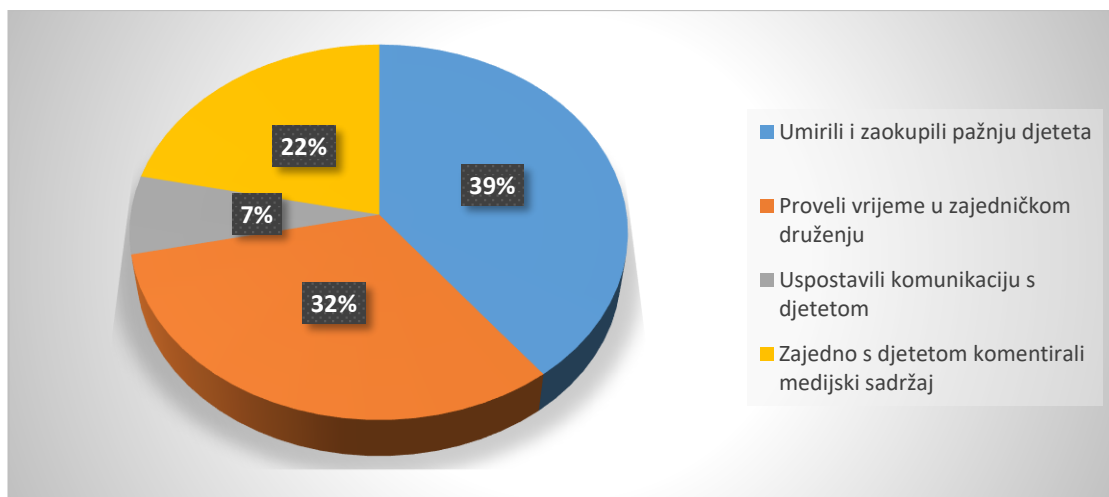
Pitanje je od roditelja tražilo odgovor na najčešći oblik zajedničkog druženja s djecom. Od svih ponuđenih odgovora najviši postotak zauzelo je gledanje crtanih filmova (51%), nakon toga listanje slikovnica (36%), igranje videoigrica (7%),

pretraživanje raznolikog sadržaja na internetu (6%). Igranje videoigrica obuhvaća 7% rezultata, a pretraživanje raznolikog sadržaja po internetu 6% što potvrđuje veću dominantnost i korištenje televizije i slikovnice u obiteljima s djecom rane i predškolske dobi. Ponuđena opcija „uz neki drugi medij“ nije rezultirala niti jednim odgovorom (Grafikon 11).

Grafikon 11. Najčešći oblici zajedničkog druženja djece i roditelja (N=170)

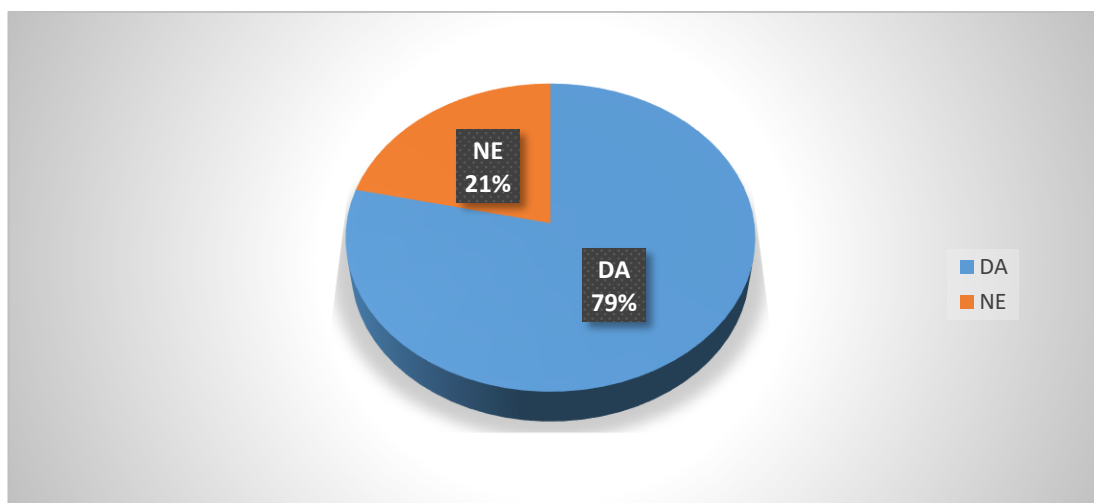
Rezultati pokazuju da roditelji medije najčešće koriste kako bi umirili i zaokupili djetetovu pozornost (39 %) što potvrđuje činjenicu da roditelji već od najranijeg djetinjstva djecu privikavaju na korištenje medija iako ih djeca još u potpunosti ne shvaćaju. Rezultati prijašnjeg istraživanja pokazuju da roditelji provode od 1 do 3 sata svog slobodnog vremena s medijima, od toga njih 35% sami provode vrijeme s medijima. Iako današnje društvo uvjetuje užurbanost, nedostatak vremena, a mediji su u životima djece prisutni od najranije dobi, roditelji ipak veliki dio svog slobodnog vremena poklanjaju medijima te svojim primjerom utječu na oblikovanje djetetovog ponašanja. Također, rezultati pokazuju da 32% roditelja koristi medije kako bi vrijeme proveli u zajedničkom druženju i igranju s djetetom, 22% kako bi zajedno s djetetom komentirali medijski sadržaj i svega 7% kako bi uspostavili komunikaciju s djetetom, iako znamo da je komunikacija izuzetno važna za razvoj djeteta rane i predškolske dobi (Grafikon 12). Sve to dovodi do pretpostavke da roditelji još uvijek nisu dosegli određenu razinu medijske pismenosti.

Grafikon 12. Razlozi zbog kojih roditelji nude djeci medije (N=134)

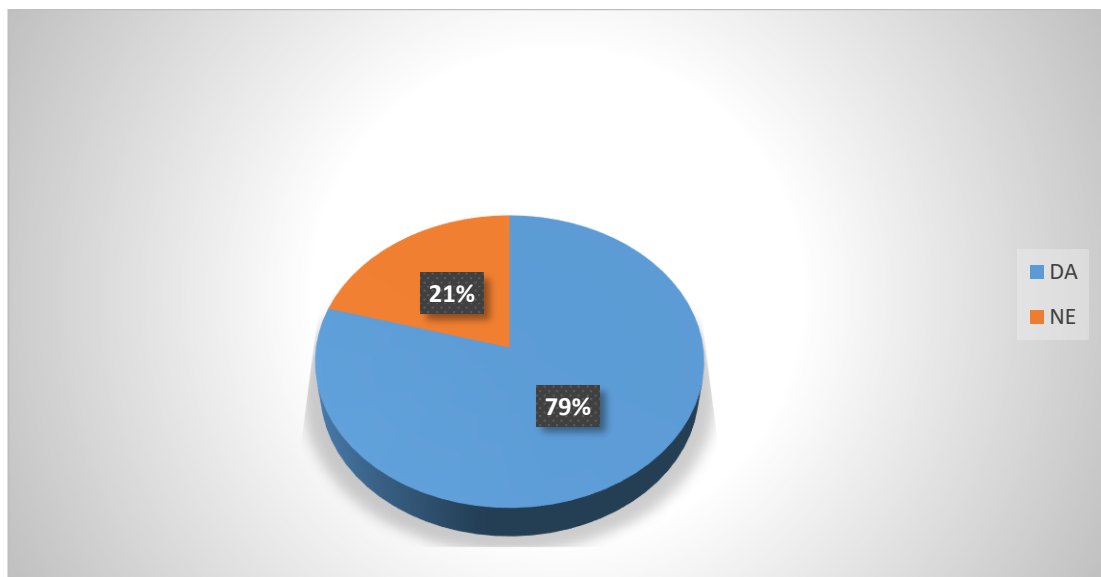
Iduće pitanje odnosilo se na roditeljsko ograničavanje vremena koje djeca mogu provesti koristeći medije. Od ukupnog uzorka ispitanika (112), njih 79% odgovorilo je da svome djetetu ograničavaju vrijeme koje može provesti koristeći medije, dok njih 21% svome djetetu ne ograničava vrijeme koje može provesti s medijima.

Roditelji su primarni djetetovi skrbnici i odgovorni su za djetetov razvoj pa se postavlja pitanje koji su razlozi neograničavanja djetetovog vremena provedenog s medijima. Možemo pretpostaviti da je to nedovoljna razina medijske pismenosti roditelja, kao i nedovoljna svjesnost roditelja o učincima prevelike količine vremena provedenog s medijima (Grafikon 13).

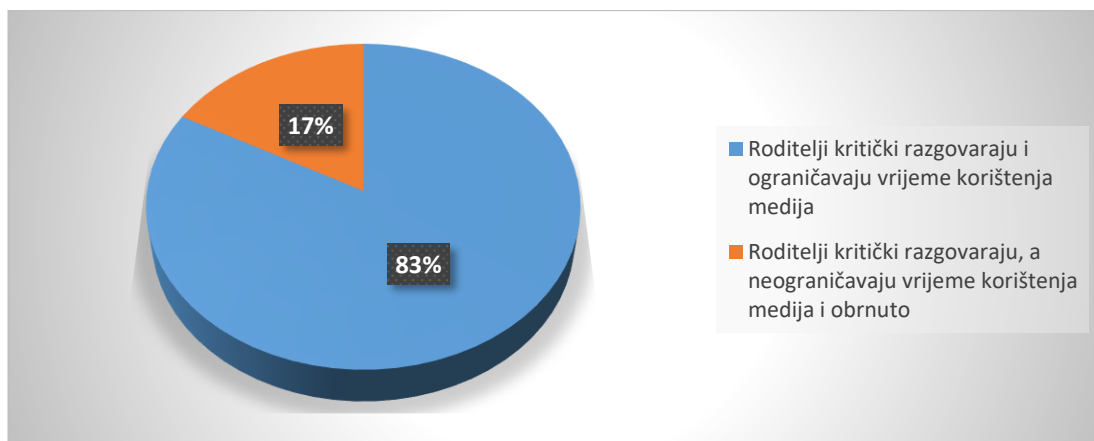
Grafikon 13. Ograničeno korištenje medija kod djece (N=112)

Rezultati istraživanja pokazuju da 79% roditelja s djecom razgovara i kritički raspravlja o gledanim medijskim sadržajima, a 21% roditelja to ne čini. Kako medijska pismenost osposobljava pojedinca da razumije, analizira, kritički razmišlja i raspravlja o medijima, a o čemu smo već raspravljali u ovom diplomskom radu u poglavlju „Medijska pismenost“, može se utvrditi da većina roditelja zadovoljava jedan kriterij medijske pismenosti. Međutim, u nekim narednim istraživanjima trebalo bi istražiti kvalitetu sadržaja razgovora između roditelja i djece, a koji se odnosi na kritičko vrednovanje medijskog sadržaja (Grafikon 14).

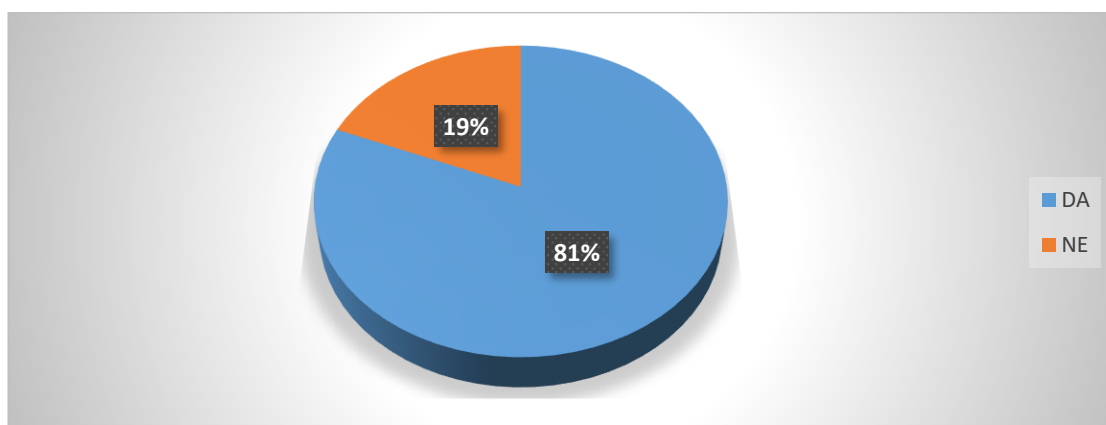
Grafikon 14. Kritičko razgovaranje i raspravljanje s djecom o gledanim medijskim sadržajima (N=112)

Zbog podudarnosti postotaka u ova dva pitanja usporedit će se roditelji koji su svome djetetu ograničavali vrijeme korištenja medija s roditeljima koji su s djecom razgovarali i kritički raspravljali o gledanim medijskim sadržajima, čime se potvrđuje briga i skrb roditelja o medijima koje koriste njihova djeca. Od ukupnog uzorka (N=178), njih 17% nije dalo podudarne odgovore što znači da je 83% ispitanika potvrdilo da roditelji koji su djetetu ograničavali vrijeme korištenja medija su isti roditelji koji su s djecom razgovarali, kritički raspravljali o medijskim sadržajima, a time potvrđuju brigu i skrb roditelja o količini vremena i sadržajima koje gledaju njihova djeca.

Grafikon 14a. Usporedba rezultata (N=112)

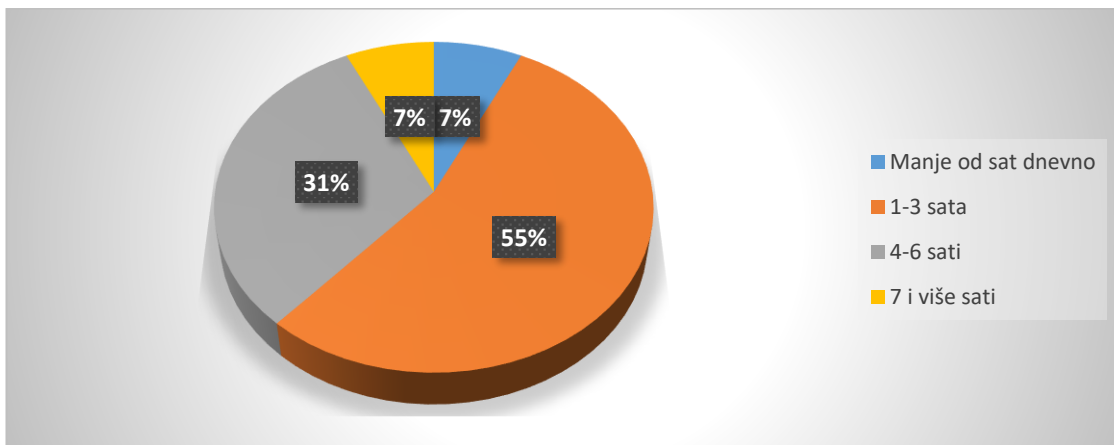
Rezultati istraživanja pokazali su i da se 81% ispitanika prilikom odabira televizijskog sadržaja za svoje dijete koristi dobnim oznakama što je pozitivan rezultat jer to znači da roditelji brinu o sadržajima koje gledaju njihova djeca. Njih 19% je odgovorilo da se ne koristi dobnim oznakama prilikom odabira filmova, televizijskog programa i videoigara. Zbog toga je važno razvijati svjesnost i znanja roditelja o negativnim učincima neprimjerenog sadržaja, a sve to je vezano uz medijsku pismenost roditelja (Grafikon 15).

Grafikon 15. Korištenje dobnih oznaka za filmove, televizijski program i videoigre (N=112)

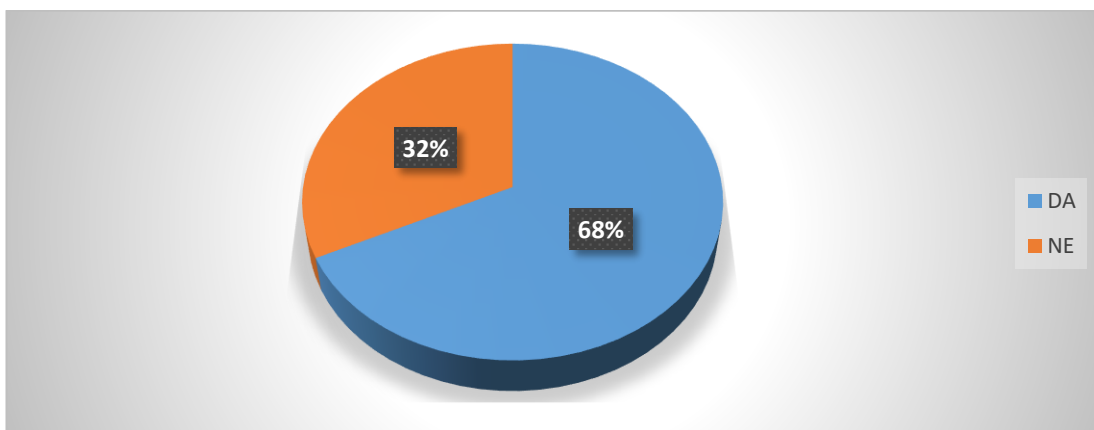
Na pitanje koliko sati dnevno provode u zajedničkim aktivnostima s djecom bez korištenja tehnologija i medija, 55% ispitanika odgovorilo je da provode od 1 do 3 sata s djecom bez korištenja medija, 31% ispitanika je odgovorilo od 4 do 6 sati, njih 7% provodi sedam i više sati bez tehnologije, dok 7% ispitanika provodi manje od sat vremena dnevno. Dakle, podatci govore da roditelji svakodnevno provode vrijeme sa svojom djecom bez korištenja medija pa možemo zaključiti da roditelji ipak nastoje

provesti vrijeme sa svojim djetetom u svakodnevnom zajedničkim aktivnostima, nešto što ljudi rade jedni s drugima, čime se potiču interpersonalni komunikacijski odnosi za koje znamo da pridonose razvijanju komunikacijskih vještina, osjećaja međusobnog povjerenja kao i na međusobne i skladne odnose unutar obitelji (Ilišin, Marinović Bobinac, Radin., 2001) (Grafikon 16).

Grafikon 16. Vrijeme provedeno s djecom bez korištenja tehnologija i medija (N=112)

Prema rezultatima istraživanja, 68% ispitanika smatra da se korištenjem medija utječe na razvoj komunikacije s djetetom. Iako je 68% ispitanika svjesno da se medijima može utjecati na razvoj međusobne komunikacije, ipak medije radije koriste sami u osobne svrhe ili u zajedničkom društvu djeteta/djece i bračnog partnera, a djeci nude medije najčešće kako bi ga umirili i zaokupili njegovu pozornost, a ne za razvoj komunikacije. Time se uočava nedostatak roditeljskog znanja o korištenju medija i medijskog sadržaja na kvalitetan način (Grafikon 17).

Grafikon 17. Utjecaj medija na razvijanje komunikacijskih odnosa s djecom (N=112)

6.2. Zaključci istraživanja

S obzirom na dobivene rezultate zaključuje se da roditelji u vrlo malom broju, u svega 7% slučajeva, medije koriste kao sredstvo razvijanja i ostvarivanja komunikacijskih odnosa s djetetom. Roditelji medije koriste uglavnom kako bi umirili i zaokupili djetetovu pozornost čime već od najranije dobi potiču dijete na korištenje medija i navikavanje na iste. Nakon toga roditelji medije uglavnom koriste u društvu djeteta/djece i bračnog partnera što svakako utječe na međusobnu komunikaciju kao i na razvijanje skladnih obiteljskih odnosa. Istraživanje je pokazalo da 81% roditelja brine o količini vremena koje djeca provode s medijima. Dakle, kod većine roditelja uočava se trud i briga za vrijeme koje djeca provode s medijima, kao i važnost korištenja dobnih oznaka. Osim toga, 22% roditelja djeci nude medije kako bi zajedno kritički raspravljali o medijskim sadržajima, što je jedan od uvjeta medijske pismenosti. Iako je to samo jedna karakteristika medijske pismenosti koje većina roditelja koristi u odgoju svoga djeteta, potrebno je istražiti razinu znanja i informiranosti koju roditelji posjeduju o medijima, tehničke i praktične kompetencije, a koje su također dio medijske pismenosti.

Što se tiče postavljenih hipoteza, većina roditelja (68%) smatra da se korištenjem medija utječe na razvijanje komunikacijskih odnosa s djetetom. Međutim, tek manji broj roditelja (7%) medije koristi kako bi uspostavili komunikaciju s djetetom rane i predškolske dobi. Stoga se hipoteza (H1) o korištenju medija kao sredstva komunikacije s djetetom rane i predškolske dobi ne može potvrditi.

Istraživanje je potvrdilo da manji broj roditelja (17%) medije koristi u društvu djeteta/djece rane i predškolske dobi čime se i druga hipoteza (H2) ne može potvrditi.

Većina roditelja (79%) svome djetetu/djeci ograničava vrijeme koje mogu provesti koristeći medije isto kao što se većina (81%) roditelja koristi dobnim oznakama prilikom biranja medijskog sadržaja za dijete. Hipoteza (H3) da roditelji brinu o sigurnosti i zdravlju djeteta rane i predškolske dobi pravilnim korištenjem medija i medijskog sadržaja može se potvrditi.

Hipoteza (H4) koja tvrdi da roditelji kritički razgovaraju i raspravljaju s djecom o medijskim sadržajima može se potvrditi jer većina roditelja, njih 79%, razgovara i raspravlja s djecom kritički o gledanim medijskim sadržajima čime se potvrđuje i utjecaj medija na razvoj interpersonalne komunikacije. Međutim, ovo je samo jedan

element medijske pismenosti jer medijska pismenost osim kritičkog vrednovanja medijskog sadržaja (Peruško, 2008) podrazumijeva još tehničke kompetencije za pristup medijima, primjerice kako koristiti televizor ili internet, i praktične kompetencije važne za stvaranje medijskih poruka. Ostale elemente medijske pismenosti bi trebalo istražiti u nekom narednom istraživanju kako bi se u potpunosti utvrdila medijska pismenost roditelja.

Utvrđivanjem istraživačkih problema i definiranjem hipoteza ostvario se zadani cilj ovog istraživanja, a koji se odnosio na utvrđivanje utjecaja medija na komunikaciju djece rane i predškolske dobi i njihovih roditelja. Kako se za ovo istraživanje koristio namjerni uzorak - roditelji djece rane i predškolske dobi, u jednome vrtiću, dobivene rezultate istraživanja nije moguće generalizirati na cijelu populaciju.

Međutim, tijekom istraživanja pojavila su se neka neodgovorena pitanja, primjerice kolika je kvaliteta kritičkog razgovora roditelja s djetetom, a vezano je za medije, ako većina roditelja smatra da se korištenjem medija utječe na razvijanje komunikacijskih odnosa s djetetom, zašto skoro polovica medije koristi kako bi umirili i zaokupili pažnju djeteta, kao i na koje se sve načine mediji mogu koristiti kao sredstvo razvoja i ostvarivanja komunikacijskih odnosa. S obzirom da su se pojavila neka neodgovorena pitanja bilo bi ih dobro u budućnosti provesti i analizirati u sklopu nekog drugog istraživanja.

ZAKLJUČAK

Dijete rane i predškolske dobi je veliki istraživač koji aktivnim radom upoznaje svijet oko sebe. Istraživanje potvrđuje da roditelji djeci najčešće nude medije kako bi umirili i zaokupili pažnju djeteta, a najmanje za komunikaciju s djecom, čime se djeca od najranije dobi privikavaju na korištenje medija i najčešće pasivno korištenje istih, a znamo da je dijete znatiželjno, aktivno i istraživački orijentirano. To je jednostavan način da djeca sjednu i „ne smetaju“ odraslima, umjesto nastojanja roditelja da se zabave igrajući se zajedno s djecom jer time djetetu daju do znanja da ono zauzima važno mjesto u njihovim životima. Važno je osvijestiti roditelje o korištenju medija kao sredstva za uspostavljanje interpersonalne komunikacije s djetetom. Ako se mediji koriste na odgovarajući način mogu biti snažno oruđe u rastu i razvoju djeteta rane i predškolske dobi.

Rezultati potvrđuju činjenicu da su mediji dio čovjekove svakodnevnice, da većina roditelja ograničava vrijeme koje dijete može provesti uz medije, većina razgovara i raspravlja s djecom kritički o gledanim medijskim sadržajima. Na taj način mediji postaju snažno oruđe u poticanju komunikacije s djetetom i kritičkom razmatranju sadržaja. O roditeljevoj medijskoj pismenosti ovise svrsishodni načini korištenja medija. U prilog medijskoj pismenosti roditelja idu rezultati istraživanja koji su pokazali da većina roditelja s djecom kritički razgovara i raspravlja o medijskim sadržajima, ali je ipak je potrebno i dalje raditi na razvijanju sposobnosti medijske pismenosti, a društvo i okolina trebaju osigurati potrebnu podršku uvodeći medijsko opismenjavanje od najranijih vrtićkih dana, od prvog susreta i korištenja djece s medijima. Medijska pismenost roditelja bitan je preduvjet medijske pismenosti djeteta. Važno je poticati i razvijati medijsku pismenost roditelja jer roditelji su prvi djetetovi odgojitelji kao i osobe čija ponašanja djeca oponašaju i osobe kojima najviše vjeruju. Više od polovice ispitanika dnevno provodi 1-3 sata slobodnog vremena s medijima, a isto toliko u zajedničkim aktivnostima s djecom pa se može reći da se postigla određena ravnoteža između korištenja medija u slobodnom vremenu i zajedničkih trenutaka s djecom. Najčešće korišten medij je televizija koju roditelji u društvu djece uglavnom koriste za gledanje crtanih filmova. Roditelji djeci najmanje nude medije kako bi uspostavili komunikaciju s djecom, a najviše kako bi njima umirili dijete i zaokupili njegovu pažnju.

Kako bi mediji postali sredstvo poticanja i razvoja komunikacijskih odnosa s djecom bilo bi poželjno da roditelji:

- bolje upoznaju svrhu i namjenu medija, načine i mogućnosti njihova korištenja;
- razgovaraju s djecom o medijima, njihovim prednostima i nedostacima;
- zajedno s djecom analiziraju, razgovaraju i donose zaključke o medijskim sadržajima. Objasnjavaju, razgovaraju i razvijaju kritičko razmišljanje kod djece objašnjavajući uzroke i posljedice gledanih medijskih sadržaja;
- medije koriste zajedno s djecom jer mediji mogu biti sredstvo igre i razonode, a znamo da je igra djetetov najvažniji posao. Igrajući se zajedno ostvaruje se međusobna komunikacija, dijete se osjeća uvaženo, a razvija se i bogati djetetov vokabular;
- zajedno s djecom medije koriste kako u zabavne, tako i u edukativne i informativne svrhe;
- u vrijeme koje provode s medijima uključe djecu kako bi svi zajedno uživali u mogućnostima korištenja medija, ali i u zajedničkom druženju.

LITERATURA

- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Brusić, R., Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Miliša, J., Marković, N., Osmančević, L., Rovis Brandić, A., Vučenović, D. (2015). *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira. Emocionalna i medijska pismenost*. Zagreb: Kerschoffset.
Preuzeto s <http://www.udrugapragma.hr/wpcontent/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf> . Pristupljeno 18.rujna 2019.
- Canter, L. (2003). *Suparništvo između braće i sestara*. Zagreb: Naklada Kosinj.
- Carlson Paige, N. (2008). *Taking back childhood*. London: Hudson Street Press.
- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D. (2014). Media Education from the Perspective of Parents of Preschool Children: Challenges and Trends in Free time Media Use. *Medijska istraživanja*, 20 (2), 53-67. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/133884>. Pristupljeno 15. lipnja 2019.
- Ciboci, L. (2015). Od medijskog opismenjavanja do odgovornog roditeljstva. U: Brusić, R., Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Miliša, J., Marković, N., Osmančević, L., Rovis Brandić, A., Vučenović, D. *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira* (str. 46-53). Zagreb: Kerschoffset. Preuzeto s <http://www.udrugapragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf> . Pristupljeno 15. ipnja 2019.
- Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Osmančević, L. (2018). *Obitelj i izazovi novih medija*. Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu. Preuzeto s <http://www.djecamedija.org/wp-content/uploads/2018/04/prirucnik-obitelj-i-izazovi165x240mm-v3-web.pdf> . Pristupljeno 15. lipnja 2019.
- Hercigonja, Z. (2018). *Utjecaj modernih medija na utjecaj djeteta*. Varaždin: Fronta Impres. Preuzeto s https://issuu.com/zoranhercigonja/docs/utjecaj_modernih_medija_na_odgoj_dj . Pristupljeno 20. travnja 2019.
- Hudeček, L., Mihaljević, M. (2009). *Jezik medija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Ilišin, V., Marinović Bobinac, A., Radin, F. (2001). *Djeca i mediji*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

- Jurčević Lozančić, A. (2011). Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13 (4), 12-150. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=116049.
Pristupljeno 4. rujna 2019.
- Kolucki, B., Lemish, D. (2013). *Kako komunicirati s djecom*. Zagreb: Fond Ujedinjenih naroda za djecu. Preuzeto s https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2015/09/Prirucnik_Kako_komunic_HR_web_1_.pdf.
Pristupljeno 3. rujna 2019.
- Kulinxha, G. (2010). Interpersonalna komunikacija u programima ranog djetinjstva usmjerenima na dijete. *Metodika*, 21, 11 (2), 240-251. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/81791> . Pristupljeno 3. rujna 2019.
- Labaš, D. (2015). Komunikacija odgaja — odgoj komunicira. Prijedlozi i smjernice za roditeljski medijski odgoj, 61-69. U: Brusić, R., Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Miliša, J., Marković, N., Osmančević, L., Rovis Brandić, A., Vučenović, D. (2015). *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira*. Zagreb: Kerschoffset. Preuzeto s <http://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf> . Pristupljeno 18. rujna 2019.
- Leinert Novosel, S. (2012). *Komunikacijski kompas*. Zagreb: Plejada.
- Lemish, D. (2015). *Children and Media*. Zapadni Sussex: John Wiley & Sons, Inc.
- Lupis, N. (2002). Komunikacija. *Dijete, vrtić, obitelj*, 8 (28), 19-22.
- Ljubešić, M. (2012). Rana komunikacija: u čemu je tajna? *Logopedija*, 3 (1), 35-45. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=182898 .
Pristupljeno 4. rujna 2019.
- Maleš, D., Milanović, M., Stričević, I. (2003). *Živjeti i učiti prava*. Zagreb: Istraživačko – obrazovni centar za ljudska prava i demokratsko građanstvo.
- Mališa, J., Marković, N., Brusić, R. (2015). Emocionalna i medijska pismenost, 22-37. U: Brusić, R., Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Miliša, J., Marković, N., Osmančević, L., Rovis Brandić, A., Vučenović, D. (2015). *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira*. Zagreb: Kerschoffset. Preuzeto s [46](http://www.udruga-

</div>
<div data-bbox=)

pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf . Pristupljeno 18. rujna 2019.

- Miliša, Z. (2013). *Upozorenja: Šok današnjice*. Zagreb: Domovinski stožer, Zavjet za Hrvatsku.
- Miliša, Z. (2015). *Šok današnjice*. Split: Naklada Bošković.
- Nuria, T., Nuria, B. (2006). *Igrom i smijehom kroz djetinjstvo*. Rijeka: Dušević Kršovnik.
- Orr Vered, K. (2008). *Children and Media Outside the Home*. Great Britany: Palgrave McMillian.
- Osmančević, L. (2015). Pozitivni i negativni medijski sadržaji, 55-59. U: Brusić, R., Ciboci, L., Kanižaj, I., Labaš, D., Miliša, J., Marković, N., Osmančević, L., Rovis Brandić, A., Vučenović, D. *Komunikacija odgaja - odgoj komunicira*. Zagreb: Kerschoffset. Preuzeto s <http://www.udruga-pragma.hr/wp-content/uploads/2015/10/komunikacija-odgaja-odgoj-komunicira.pdf>. Pristupljeno 18. rujna 2019.
- Pećnik, N., Starc, B. (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe djece*. Zagreb: Ured Unicefa-a za Hrvatsku
- Peruško, Z. (2008). *Mediji, kultura i civilno društvo*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Reardon, K. (1998). *Interpersonalna komunikacija*. Zagreb: Alinea.
- Tolić, M. (2013). Komunikacija u obitelji o medijskim sadržajima. *Pedagogijska istraživanja*, 1 (1), 103-117. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=186890 . Pristupljeno 18. rujna 2019.
- Tomljenović, R., Ilej, M., Banda, G. (2018). *Djeca i mediji*. Zagreb: Agencija za elektroničke medije i Ureda Unicefa za Hrvatsku.
- Trstenjak, T. (2006). Masovni mediji – poticaji ili smetnja obiteljskom dijalogu. *Obnovljeni život*, 61 (4), 479-487.
- Žderić, J. (2009). *Medijska kultura djece i mladih*. Zagreb: Udruga Medioteka.

Mrežne stranice:

1. Agencija za zaštitu osobnih podataka. (2018). *Uredba (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća*. Preuzeto s <https://azop.hr/>. Pristupljeno 5. rujna 2019.
2. Ćosić Pregrad, I. (2019). *Zašto je važno da roditelji budu uključeni u razvoj medijske pismenosti djece*. Preuzeto s <https://www.medijskapismenost.hr/kako-roditelji-mogu-podrzati-razvoj-medijske-pismenosti-kod-djece-vrticke-dobi/> . Pristupljeno 5. rujna 2019.
3. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014). Preuzeto s <https://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalni-kurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.pdf>. Pristupljeno 5. rujna 2019.
4. Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, NN 28/15. Preuzeto s <http://www.propisi.hr/print.php?id=8634>. Pristupljeno 7. rujna 2019.

PRILOZI

1. Popis grafikona

Grafikon 1. Spol ispitanika (N=112).....	29
Grafikon 2. Dob ispitanika (N=112).....	29
Grafikon 3. Stambena situacija ispitanika (N=112).....	30
Grafikon 4. Dob djeteta (N=185).....	31
Grafikon 5. Djeca svakodnevno koriste medije (N=112)	31
Grafikon 6. Najčešće korišteni mediji kod djece rane i predškolske dobi (N=109) ..	32
Grafikon 7. Elektronički uređaji u kućanstvima (N=473)	33
Grafikon 8. Slobodno vrijeme provedeno uz medije (N=112)	34
Grafikon 9. Najčešće korištenje medija (N=112)	35
Grafikon 10. Najčešće korišteni mediji u društvu djeteta/djece ili djeteta/djece i bračnog partnera (N=151).....	35
Grafikon 11. Najčešći oblici zajedničkog druženja djece i roditelja (N=170).....	36
Grafikon 12. Razlozi zbog kojih roditelji nude djeci medije (N=134)	37
Grafikon 13. Ograničeno korištenje medija kod djece (N=112).....	37
Grafikon 14. Kritičko razgovaranje i raspravljanje s djecom o gledanim medijskim sadržajima (N=112).....	38
Grafikon 14a. Usporedba rezultata (N=112).....	39
Grafikon 15. Korištenje dobnih oznaka za filmove, televizijski program i videoigre (N=112).....	39
Grafikon 16. Vrijeme provedeno s djecom bez korištenja tehnologija i medija (N=112).....	40
Grafikon 17. Utjecaj medija na razvijanje komunikacijskih odnosa s djecom (N=112)	40

2. Anketni upitnik

ANKETNI UPITNIK

Poštovani,

pred Vama je anketni upitnik kojemu je cilj prikupiti podatke o medijima i njihovom utjecaju na komunikaciju unutar obitelji. Molim Vas da na sljedeća pitanja odgovorite što točnije i iskrenije. Odgovarate nadopunjavanjem i zaokruživanjem odgovora. Upitnik je anoniman, a rezultati će se koristiti samo za potrebe diplomskoga rada na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu. Zahvaljujem Vam na sudjelovanju. S poštovanjem, Nataša Juričić, univ.bacc.praesc.educ

1. Spol M Ž

2. Dob

- a) do 19 godina b) 20-24 c) 25-29 d) 30-34 e) 35-39
f) 40-44 g) 45-49 h) 50 i više

3. Stambena situacija

- a) Živite sami
b) S partnerom i djetetom/djecom
c) U proširenoj obitelji roditelja, djece, bake i djedova

4. Navedite dob svog djeteta/djece od 0 do 7 godina? _____

5. Koristi li Vaše dijete/djeca svakodnevno medije (televiziju, internet, pametni telefon, film, radio, slikovnicu?) DA NE

6. Ako ste odgovorili DA zaokružite koje medije dijete/djeca dnevno najčešće koriste?

- a) Televiziju b) Računalo/Internet c) Pametni telefon d) Film e) Radio f) Slikovnicu

7. Koji se od sljedećih elektroničkih uređaja nalaze u Vašem kućanstvu?

- a) Televizor b) Računalo c) Laptop d) PlayStation e) Tablet f) Pametni telefon g) Radio
h) Ostalo (navedite koji) _____ i) Ništa od navedenog

8. Koliko slobodnog vremena dnevno provodite koristeći medije (pametni telefon, televizija, radio, računalo)?

- a) Manje od sat dnevno b) 1-3 sata c) 4-6 sati d) 7 i više sati

9. Medije najčešće koristite:

- a) Sami
b) U društvu djeteta/djece ako ih imate više
c) U društvu bračnog partnera
d) U društvu djeteta/djece i bračnog partnera

10. Ako medije najčešće koristite u društvu djeteta/djece ili djeteta/djece i bračnog partnera onda je to putem (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) Filma b) Radija c) Televizije d) Računala/Interneta e) Pametnih telefona f) Slikovnice

11. Kao najčešći oblik zajedničkog druženja s djetetom/djecom koristite (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) Igranje videoigrica
- b) Listanje slikovnica
- c) Pretraživanje raznolikog sadržaja na internetu
- d) Uz neki drugi medij (navedite koji) _____

12. Medije djetetu/djeci najčešće nudite kako biste (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) Umirili i zaokupili pažnju djeteta
- b) Proveli vrijeme u zajedničkom druženju i igranju
- c) Upostavili komunikaciju djetetom
- d) Zajedno s djetetom komentirali medijski sadržaj

13. Imaju li Vaša djeca ograničeno vrijeme koje mogu provesti koristeći medije?

DA NE

14. Razgovarate i raspravljate li s djecom kritički o gledanim medijskim sadržajima? DA NE

15. Koristite li dobne oznake za filmove, televizijski program i videoigre? DA NE

16. Koliko sati dnevno provodite u zajedničkim aktivnostima s djecom bez korištenja tehnologija i medija?

- a) Manje od sat dnevno
- b) 1-3 sata
- c) 4-6 sati
- d) 7 i više sati

17. Smatrate li da korištenjem medija utječete na razvijanje komunikacijskih odnosa s Vašim djetetom/djecom? DA NE

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem da sam ja, Nataša Juričić, studentica diplomskog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, samostalno provela aktivnost istraživanja literature i napisala diplomski rad na temu „Utjecaj medija na komunikaciju između djece rane i predškolske dobi i njihovih roditelja“.

Nataša Juričić

Zagreb, rujan, 2019.